XИ

Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 28 ДЕКАБРЬ, 1989 ШУ. ★ № 155 (7813). ★ Мах 3 кеп.

Советски Союза Коммунистически парте Централъни Комитета Пленумах бола

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1989 шера 25 декабре хьайиллар КПСС Центральни Комитета аргIана йоаца Пленум. Пленуме дувцийта оттадир Литвай Компарте XX съезда решенешца дувзаденна дешаш.

Пленуме доклад йир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Пленуме къамаьлаш дир: А.-М. К. Бразаускаса — Литвай Компарте ЦК хьалхарча секретара, М. М. Бурокявичюса — Литвай Компарте ханна йолча ЦК секретара (КПСС палтформа тIа латтар), Вильнюсски паччахьалкхен педагогически института профессора, А.-Р. Х. Везирова — Азербайджана Компарте ЦК хьалхарча секретара, Н. А. Назарбаева — Казахстана Компарте ЦК хьалхарча секретара, Ю. Н. Ельченкос — Украина Компарте ЦК секретара, В. А. Медведева — КПСС ЦК секретара, В. В. Григорьева — Белоруссе Компарте Витебски обкома хьалхарча секретара, Е. К. Лигачева — КПСС ЦК секретара, А. М. Масалиева — Киргизе Компарте ЦК хьалхарча секретара, В. А. Ивашкос — Украина Компарте хьалхарча секретара, В. И. Вяляса — Эстоне Компарте ЦК хьалхарча секретара, М. Ф. Ненашева — телевиденеи радиовещанеи СССР Паччахьалкхен комитета председателя, Ю. Д. Маслюкова — СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместителя, СССР Госплана председателя, В. С. Балтрунас — Литвай Компарте ЦК секретарь хинначо, В. А. Крючкова — СССР паччахьалкхен кхерамзлен Комитета председателя, Я. Я. Вагриса — Латве Компарте ЦК хьалхарча секретара, Г. П. Разумовске — КПСС ЦК секретара, В. А. Березева — Литвай Компарте ЦК шоллагIча секретара, М. Ю. Юсупова — КПСС Дагестански обкома хьалхарча секретара, А. И. Корниенкос — Военни совета члена — Балтийски флота политуправлене начальника.

* * *

1989 шера 26 декабре КПСС ЦК аргIана йоацача Пленуме дIахо дийцар Литвай Компарте XX съезда решенешца дувзаденна дешаш.

Пленума соцама проект кийчъяра йолча комиссегара къамаьл дир КПСС ЦК секретара В. А. Медведева.

Пленуме къамаьлаш дир: В. А. Коптюга — СССР Iилмай Академе вице-президента, СССР Iилмай Академе Сибирски отделене председателя, Ю. А. Прокофьева — КПСС Московски горкома хьалхарча секретара, В. Н. Шведа — Литвай Компарте ханна йолча ЦК секретара (КПСС платформа тIа латтар), парте г. Вильнюсерча Октябрьски райкома хьалхарча секретара, Ю. Ю. Куолялиса — Литвай Компарте ханна йолча ЦК секретара (КПСС платформа тIа латтар), Литовски ССР Лакхехьарча Совета Президиума советника, Р. Н. Нишанова — СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета председателя, Г. П. Богомякова — КПСС Тюменски обкома хьалхарча секретара, Б. А. Зайкаускаса — Литвай Компарте ЦК секретарь хинначо, В. М. Никифорова — СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра заместителя, С. А. Гедрайтиса — Литвай Компарте ЦК секретарь хинначо, Е. Е. Соколова — Белоруссе Компарте ЦК хьалхарча секретара, А. А. Джаримова — КПСС Адыгейски обкома хьалхарча секретара, Краснодарски край, В. С. Астраускаса — Литовски ССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела, В. В. Карпова — СССР йоазонхой Союза правлене хьалхарча секретара, Б. К. Пугос — КПСС ЦК-арча партийни тIахьожама Комитета председатела, Б. Н. Ельцина — гIишлони архитектуран дешашта йолча СССР Лакхехьарча Совета Комитета председатела, Е. И. Сизенкос — РСФСР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела, В. И. Мироненкос — ВЛКСМ ЦК хьалхарча секретара, Г. В. Новожилова — С. В. Ильюшина цIерагIча Московски машинашъеча завода генеральни конструктора, В. Г. Захарова — РСФСР Министрий Совета Председатела заместитела, Я. П. Погребняка — Украина Компарте Львовски обкома хьалхарча секретара, М. А. Ульянова — РСФСР театральни деятелий Союза правлене председатела, В. М. Мишина — ВЦСПС секретара, Н. К. Задояс — Украина Компарте Днепропетровски обкома хьалхарча секретара, А. М. Фатеева — КПСС Ленинградски обкома шоллагIча секретара, Т. Г. Ивановас — РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместитела.

Пленумо тIанийцар дийцача дешах бола кепайоазон тIа арабоаккха соцам.

Болх чакхбоаллаш Пленуме къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Литвай Компарте XX Съезда решенешца дувзаденнача дешай хьакъехьа

1989 шера 26 декабрера КПСС ЦК Пленума соцам

1. КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева Пленуме яьча доклада тIара оценкаши выводаши могае.

КПСС ЦК Пленум теш Литва Компарте этта гIулакхаш КПСС ЦК-ана дагадоахкаш хилар республика коммунисташа, къахьегамхоша кхетадергхиларах.

2. Пленумо лерхI М. С. Горбачева доклада тIара оценкаши выводаши КПСС беррига членашка, мехка дуккхача нахага дIайовзийтанза яргйоацаш. Пленума материалий хьакъехьа беча политически балха юкъе дакъа лаца деза КПСС ЦК членашеи членалла кандидаташеи, КПСС Центральни ревизионни комиссе членаша, союзни республикай Компартей ЦК, парте крайкомий, обкомий хьалхарча секретараша, ерригача партийни активо.

3. Республика коммунисташца, республика партийни организацешца, къахьегама коллективашца вIашагIкхетара Политбюро членаши членалла кандидаташи, КПСС ЦК секретараш, КПСС ЦК членаши членалла кандидаташи юкъе а болаш Пленума доакъошхой группа Литве яханза яргйоацаш лархIа.

Пленума ишттта бакъахьа хет КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев Литве гIолга а.

4. Из болх баьчул тIехьагIа КПСС ЦК Пленума заседани юхадIайола а е йоагIаш йола решенеш тIа а эца.

Советски Социалистически Республикай Союза халкъа депутатий съездо

СССР гражданашка даь

КХАЙКАРАЛ

Хьамсара новкъостий!

Мехкахой!

Ший болх чакхбоаккхаш СССР халкъа депутатий шоллагIа Съезд кхайк шуга, СССР гражданашка, ший харжархошка — болхлошка, ахархошка, интеллигенцега, парте членашка, парте боацарашка, кхалнахага, маIача нахага, ветеранашка, кагир хошка, атенсташка динах тешарашка.

Мохк халача а бехктохкамеча а мулага кхаьчаб. Вай решенеехи гIулакхехи тийша я цун дIахо йола кхел. Цкъаза вIашдухьала йола дуккха тайп-тайпара уйлаш, хетараш хинна дале а, ира дискуссеш йолча хана хьагучаьлар Съезда керттерчоа тIехьа йола цхьоагIо: лорзагIа ца доалаш парте дIаболабаьча общество социалистически кердаяккха новкъа даха, хайша а ца Iеш, событешта тIехьашка а ца латташ, реформа массе а лостамашка хаьдда дIаяхьа. Тхона хетачох, алхха укхаза я мехка тIаэттача хьала кIалхардовлара таро.

Экономически политически реформай дешаш кхоачашдой дIахьалхашкахьа гIоргда, халкъа вахара лакха боарам болча динамични, гуманистически, социалистически обществага. ДIа ца дохалуш дусе, юхасовце, реформаш йохайой — меттаоттаде хала дола зе дергда таханарча денна а кхоаненна а.

Мехка экономика тояра, правительства де лерхIа гIулакхаш дийца а дийца, хьал а лаьца, цунца цхьана Съездо соцадир, нагахьа санна экономически реформа тIум шоаш йола вахара лоархIаме законаш дикка сухалбаь тIа ца эце, уж гIулакхаш дулургдоацилга. Уж тIадерзадаь да социалистически товарни боахамга довлилга Iалашдара, вай экономикага керда, вай хана кхы а дикагIдолен хиланза даргдоацен дикадараш кхачийтара: из дукха доакъош долаш, эттача хьалага хьежжа хувцалуш, экологически кхерамзле, Iилман - технически прогресс тIаэцаш хилийтара. Цар новкъостал дергда социальни нийсхон принципаш, къахьегамах доагIар цох бухсоцаш хьахулачох тийша хилара йола сага бокъонаш кхоачашъеча хана уравнительности иждивенчествон дIаяккхара. Съездо СССР Лакхехьарча Совета тIадиллад эггара гаргагIара сессяма хиллинге, законий цу пакетага хьожилгеи тIаэцилгеи.

Халкъа депутаташа шоай декхар лерхI ер дIаала: кхыметтел эггара нийсагIдолча законаштеи соцамаштеи кхоачашъюлургьяц мехка бIарзагIйола проблемаш, нагахьа санна уж тIанийцачул тIехьагIа хIара гражданино шийгара доагIар ца дой. Цхьана къахьегаш, массане низ тIабохийташ хьахиначох мара вайцига хьахила йиш яц кхоачамбалла продукташи товараши, массане а хIаране а таро тоае йиш яц. Цхьаннегара совгIаташ кхачарга хьежа йиш яц вайга. Оаха тIахьех шо организованность айяра, порядок, дисциплина ца хилар, боахама лерттIа доал ца дар дIадаккхара, халкъа рузкъа доадарца хаьдда къовсам лоаттабара.

Съездо иха хьоабир политически реформа дегIаяра, конституционни культура лакхъяра, кердача чулоацамца вай социалистически федерацй хьалъяра. Хоржамий кердача законодательствас шеръю хьинаре, кердача тайпара уйла еш бола, шоай доккхий декхараш гIулакхаца кхоачашдулургдола гражданаш харжара таронаш.

Берригача мехка а санна, депутатаашта дог лазаш новкъа да вай обществе къамашта юкъе дувла довнаш, къамах хиларгеи ди леладаргеи хьежа доацаш шоах хIаранега а кхайк. Юхасовца дезача, кхерамеча жIака тIа кхаьчад вай, дIадаха деза дувла халахетараши ду дегабуамаши, гIелал яхьара, блокада яра, низ бара методаш дIаяха еза. Дух ца ховш чухехкарца а доацаш, адамал хиларца, водар новкъа хеташ хиларца, вIаши лархIарца, хьаькъалцеи беркатеча лоIамцеи къестаде деза кхыметтел эггара харцдаьнна а къоасталургдий - хьогI, аьнна, хета а довнаш.

Обществерча атмосфера уйла а яь, тхона, халкъа депутаташта, хет вай, советски наха, вIаши бола тешам чIоагIбе безаш, бехк болаш ноахалаш доацаш а санна, бехке долаш халкъаш доацилга диц ца далийта деза, аьнна. Деррига унахцIена низаш вIашагIкхеташ да вай дIадахачун хаьдда мах беча, исторически бакъдар меттаоттадеча хьалашка. Из процесс атта хулаш яц, из дуккхача наьха хьашташкеи уйлашкеи кхоач, хьоаду цар са а хиннар а. Нравственни цIендалар, репрессеш, сага бокъонаш гIожа толхаяр, сталински уйлан рецидиваш харцъяр хила йиш яц советски наьха бIарчча ноахалаш бехке деш. Съездо теркам тIабохийт массанахьа а паччахьалкхен символаш, халкъий исторически памятникаш, духовни ганзаш лархIанза яргйоацаш хилара.

Оаха беррига дог-уйла цIена йола нах тIахьех цхьа фронт а яь, зуламашта, коррупцена, спекулянцена, халкъа рузкъа лечкъадара дуьхьала бовлара, общественни порядок чIоагIъяра, законаш лархIара. Советски сага массанахьа а ше кхерамза хета веза: балха, ара, цIагIа.

Съезд тешаш я: моллагIа а проблемаш — экономически, политически, социальни, къамашта юкъера яраш — общество революционни кердаяккхара, нахан халкъаштеи юкъе дагардар вIаши довзара новкъа мара дIайоахалургйоацаш хиларах.

Оаха тIахьех шо, деза даймехкахой, перестройка идеяштеи лерхIараштеи гонахьа кхотадалара, уж кхоачашъяр духьа хьинаре болх бара.

СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ СЪЕЗД

Москва, Кремль. 1989 ш. 24 декабрь

СССР халкъа депутата С. Н. ХАДЖИЕВА къамаьл

«ГРОЗНЕФТЕХИМ» IИЛМАН - ПРОИЗВОДСТВЕННИ ОБЪЕДИНЕНЕ ГЕНЕРАЛЬНИ ДИРЕКТОР г. ГРОЗНЫЙ. (ГРОЗНЕНСКИ ТЕРРИТОРИАЛЬНИ ОКРУГ, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР).

Деза халкъа депутаташ! Са безам бар укх хIамана шун теркам тIабахийта. Вай, аьлча а, хIара дийнахьа хувцалу, хадданза хувцалу. Аз масал доаладергда сай опытацара. Вай конституционни надзорах долча Закона проект ювцача хана принципага диллача со духьала вар, кхы цхьабола халкъа депутаташ а санна. Къаьна Конституци кхы тIа тоаяра комитет хьаяр сел нийса хIама хетацар сона, цо перестройкана новкъарле ергья а моттар. Се перестройка охло хилярах тарра, сона хетар из де ца доагIаш да, аьнна. Соца къамаьл деш вай массане а лоархIаш волча халкъа депутата Алексеева сона йоалайир со тешавеш йола довод. Цо хаьттар: «ХIана хет хьона конституционни надзора Комитет хьайна хетачул кIезигагIа демократически хургья, аьнна? ХIана хет хьона цо беш бола болх перестройкана новкъа хургба? ХьалхагIе а цун членаш дика уйла йоацаш хургба, аьнна, хIана хет хьона?»

Цу къамаьло кхыча тайпара уйла е ваьккхар со.

Вай хIара дийнахьа хувцалу — дискуссешка, цхьацца хIамаш къувсача, цхьанне шоллагIчунга дувцача. Хетаргахьа, зале вац комитет йиллар ца дезаш саг. Тахан из дош духхьал тактика а стратеге а да:— маца вIашагIъеллача бакъахьа я из.

Бакъда, укхаза лоархIаме да кхо хIама: Хьалхардар. Дунен опыто хьахьокхаш махиллара, пайдане да закон кIеззига «уллаш ха яьккха хилча». Цо ха лу дискуссеш яра наха, парламентарешта, халкъашта. Вайяр геттара чоалхане паччахьалкхе ма ший. Цудухьа наха а вай а кIезиг - дукха законопроектах дискуссеш е маезий.

ШоллагIдар. Вай геттара чоалханеча паччахьалкхене низ бара гIулакхаш леладаро толамга кхоачавергвац. Толамга а Союз чIоагIъярга а кхоачавергвац хадданза вIаши компромисс лахаро мара. Бакъда, цхьа хIама ала деза. Из компромисс хила йиш яц кхыметтел наьха эггара зIамагIйолча группана а зе деш. Вешта аьлча, цхьанне бокъонаш толхаеш хилча, из принцип йоацаш хургда. Бакъда, компромиссаш леха Iомадала деза вай.

КхоалагIдар. Со раьза ва иштта дола закон тIаэцаш процедураш чIоагIа лорае дезаш хилара. Съезде а СССР Лакхехьарча Совете а кийчъе дIайолаьь процедураш тIехьтIехьагIа боккхагIа лоархIам болаш хул.

Цунца дувзаденна са я ер предложенеш. Хьалхаръяр: Закон дIахо а дувца доагIа. ШоллагIъяр: кхы тIа а тоадара из СССР Лакхехьарча Совете дахьийта деза. КхоалагIъяр: съезд хиларга а ца хьежаш, из тIаэца СССР Лакхехьарча Совета бокъо елча фу дар-теш. Цудухьа вай декхарийла да из цIенхаштта дувца.

(1989 ш., 25 декабре арадаьнна «Известия» яха газет).

4 марта—Советашка хоржамаш

ДикагIбарий цIераш йоах

Республика массе миIингашка чакхйоалаш латт халкъа депутаталла кандидаташ увттабара хоржамий кампане этап.

Укх деношка хиннача, тIемен къахьегамен ветераний Грозненски районни совета пленумо соцам баьб номер 71 йолча Гикаловски хоржамий округе гIолла НГIАССР халкъа депутаталла кандидат, цу совета председатель Экаев Дауд Экаевич оттаве, аьнна.

Номер 47 йолча Ташкалински хоржамий округе гIолла Нохч - ГIалгIайчен халкъа депутаталла ши кандидатура белгалъьаьккхай. Кандидаташ хилар «Терек» яхача объединене бригадир Исмаилова Тамара Идрисовнан Старопромысловски райисполкома председатель Дзейтов Мухьмада ХIарони.

Сунженски районе белгалбаьхача кандидаташта юкъебихьаб, номер 134 йолча Красноармейски хоржамий округе гIолла НГIАССР халкъа депутаталла кандидат оттаваь Сунженски АТП водитель Галаев Iаьлий Къамбулати. номер 133 йолча Коммунистически округе гIолла оттаваь кандидат Сунженски райисполкома председатель Кузнецов Владимир Васильевичи.

РСФСР халкъа депутаталла а массехк кандидат белгалваьккхав укх деношка. Старая Сунжа яхача юрта хиннача бахача наьха собранес соцам тIанийцаб номер 140 йолча Урус-Мартановски къаман - территориальни округе гIолла РСФСР халкъа депутаталла кандидат, Плеханова цIерагIча халкъа боахама института кафедра заведующи, профессор Хасбулатов Руслан Имранович оттаве, аьнна. Цу округе гIолла белгалбаьхача кандидаташта юкъе ба НГIАССР Министрий Совета председатела заместитель Эльмурзаен Герсолт Хасановичи, НГIАССР халкъа образоване министр Мовтаев Султан Махмудовичи.

Деррига теркалдеш

Вай мехка тIатеIIа кийчо еш я РСФСР, НГIАССР Лакхехьарча, моттигашкарча Советашка хоржамаш дара. Округашкеи участкашкеи хIанзе а белгалбоах депутаталла кандидаташ.

Хоржамий кампани толаме чакхъяккхар тийша да, бувзамои радиоси лерттIа болх барах. ХIаьта фу ду вай республике цу хьакъехьа? Из хаттар дир тха корреспондента бувзама республикански производственно-технически управлене начальникага А. З. Хантага. Цо укх тайпара жоп делар.

Кийчо е йолаьй хIанзе а. ВIашагIъеллай ворхI саг юкъе а волаш оперативни группа. Цунна кулгалдеш ва управлене керттера инженер И. В. Молчанов. Группа декхар да республике йолча ерригача бувзама отделенеша беча балха тIахьожам лоаттабар, царна эша новкъостал дар.

Цул совгIа, хоржамашта кийчо еш а чакхдоахаш а дергдолчоа план оттаьй. Из дIаяйзийтай бувзама предприятейи районни отделенейи ерригача коллективашта. Планага хьежжа, уж декхарийла я хоржамий комиссешта, советски партийни органашта тешшаме бувзам вIаштIехьбаккха.

Корр.: Ховш ма дий, кхоачашдечул, приказаш детта аттагIа долга. ХIаьта оаша миштта тIахьожам лоаттабергба уж кхоачашдеш беча балха?

А. З. Хант: Цу гIулакха республикански управлене бехктокхаме болхлой тIачIоагIбаьб оаха хIара города, района бувзама отделенена. Цар декхар да хоржамашта кийчо еш отделенешка дечоа тIахьожам лоаттабе, цар балхах жоп дала дезаш а ба уж. ХIаьта хоржамаш хургдолча деношка — 3—4 марте — хIаравар ши-ший участке хургва.

Корр.: Телефонисташа даггара къахьегаше, бувзамо республике дика болх ца белга гуш ма дий. Из кхоачамбоацар дIадаккхара, телефонни коммуникаце болх тоабара деш хIама дий?

А. З. Хант: Цу даькъе РСФСР, НГIАССР Лакхехьарча Советашка депутаташ харжара йолча окружной хIара комиссе къаьстта номераш йолаш телефонаш хургья. Уж увттае йолаьй хIанзе.

Корр.: Вай республике хIанз а я телефонаш йоацаш, йолчар а тешам боацаш болх бу районаш, къаьстта лоаман яраш.

А. З. Хант: Лоамашка ухкача юрташца бувзам лоаттабара радиобувзамах пайда эцаргба оаха. Дагалаьцар чакхдаккхара хIанзе схемаш вIаштIехьйоахаш я. Цул совгIа, телефонаш йоацача юрташца бувзам лоаттабара эскара частеш а оарцагIйоахаргья.

Корр.: Деррига лаьрххIа вIаштIехьдаьккхадале а юртаца, районаца цIаьхха бувзам хада ма мегий. Из тайпа гIулакх нийсделча фу де лерхIаш да шо?

А. З. Хант: Из тайпа хIама нийсделча нах бахача пунктацара бувзам гобаьккха кхыча юрташка гIолла лоаттабе йиш хургйолаш, лаьрххIа схема оттаяй управлене. Масала, нагахьа санна Ачхой-Мартанаца цIаьхха бувзам дIабаьлча, из меттаоттабе йиш хургья Урус-Мартане е Шаьла гIолла.

Корр.: Хоржамаш дIадоладалалехьа бувзама аппаратура, средстваш тохкаргйолаш дий шо?

А. З. Хант: Да. Республика дсазон тIа бувзама управлене шоай районашкарча, городашкарча, юрташкарча отделенешца селекторни кхосовещани чакхйоаккхаргья, уж мел дика кийчъеннай тохкаш. Бакъда, бувзама гIирсаш лорадара дукхагIа теркам тIабахийта МВД-га, хоржамаш хургдолча деношка хадданза электроэнерги хилийтара «Грозэнерго» управленега дехар ду оаха.

КПСС XXVIII Съезда накъадолхаш

НИЙСА НИКЪ

«ТІехьадаха йиш йоацача дешашта юкъе да республике баха нах кхачанца дикагІа Іалашбара дош. Вай таронаш йолаш да 1990 шера, эггара кІезигагІа аьлча а, шура 10 эзар тонн, дулх 4,5 эзар тонн дукхагІа даккха, дулха ахфабрикатийн колбасни изделейн ассортимент шеръе, маькхабулочни изделешца, сомаца, баьцадаарашца, коартолашца, алкогольни доацача маларашца, кхыдолча кхачан товарашца нах дукха дикагІа Іалашбе».

(КПСС XXVIII съезда кийчо еча партийни комитетийн организацейн балха йолча парте областной комитета программа тІара).

Программа тІара из лоархІаме пункт кхоачашъеча малагІа дакъа юкъекхухь Сунженски района «Победа» колхоза къахьегамхоша, дІахо де лерхІар фуд?

«Победа» колхоз дуккхача доакъоех латт, районе бокхагІчарех лоархІаш, боахам ба. Болче, цун балхах тийша дукха да.

Карарча шера боахама дикагІча оагІорахьара хувцамаш хиннад. Колхоза лаьтта леладерий карагІдаьлар хІара гектара тІара 31 центнер гурахьа дІадийна ялат чуэца, хІаьта шоллагІча бригаде хьувкъам кхы а лакхагІа хилар — хІара гектара тІара 34 центнер. Лаьтташ дерригаш а хиш дехкаш доацаш хилар дагадехача гойта хьокхамаш лакха да. Толам баккха новкъостал дир ялати генараши кхедара йолча кердача Ростовски технологес. Цунах хьаькъалца пайда эцарах духхьашха вІаштІехьдаьлар генараш дІадийнача кхашкара цІаккха ца хинна хьувкъам баккха — хІара гектара тІара 20 центнер. Хувцамаш хиннад тІеххьарча шерашка ах-астагІа лелхаш хьабенача колхоза хьайбай боахаме а. Паччахьалкхенга шура йохкара 1989 шерара план хІанзле а кхоачашъяьй. Ер шу кхоачалуш планал совгІа 150 тонн дІачуяла лерхІ. Дулх дохкара планах а лоархІабергхиларах шекбац укхаза.

— Даьха толамаш гІадвугаш дале а, парте областной комитета программа тешшаме кхоачашъяран КПСС XXVIII съезда сийленца накъадахаран кхоачам болаш дац, — йоах колхоза парткома секретара Брыньо Валерий Александровича. — ХІанзалца де карагІдаьннар дІахо де дезачун дика кІийле лоархІ аз. ХІаьта а проблемаш дІайоахалургъяц, нагахьа санна колхоза берригa а коммунисташ цу гІулакха юкъе хьинаре дакъа ца лоаце, шоай хьадда позици ца хуле. Цудухьа КПСС XXVIII съезда кийчо еча бе безача балха парте областнойи районнии программаш ювцаш колхоза партком сихъяланзар цу хьакъехьа ший программа тІаэцара. ТІаккха даьд алийтар духьа ду хІама хургдар цунах. Оаха лаьрхІар хьалхагІа программа боахама ерригача а подразделенешка ювцийта. Тха йиъ цехови партийни организаце ма йий. Цу подразделенешка болх беча коммунисташта дикагІа ма йовзий шоай проблемаш, малагІчоа дукхагІа теркам тІабахийта беза, фу де деза кхоачамбоацараш дІададахара. Лоацца аьлча, оаха лаьрхІар КПСС XXVIII съезда кийчо еча де дезарий программа оттаеча цхьаь цаІ коммунист юстара ца латтийта.

Колхоза парткома тІанийцаб нийса никъ. Цкъа-дале, из демократизацеи гласностеи процессаша дІадехарашка хьежжа ба. ШозлагІ-дале, моллагІа а программа болх беш хургъяц, нагахьа санна из кхоачашъе езарий дагардар, хетар цу тІа белгалдаьккха ца хуле. ХІаьта цу тайпара таро йолаш ба хІанз колхоза къахьегамхой, мугІарера коммунисташ. Цу тарснех цар бизза пайда а эц. Парте областной комитета программа ларде а оттаяь, КПСС XXVIII съезда хьаьддача гІулакхашца накъабаха дага ба коммунисташ. Цудухьа шоай собранешка цу хьакъехьа де дезараш белгалдоахаш цар дукхагІа теркам тІабохийт шоай вахаре лоархІамегІ йолча проблемашта, хІаранепа хетар лоархІа а лоархІаш белгалду уж къоастаяра хьадда наькъаш.

Масала, хувцамаш хиннадале а, дукха кхоачамбоацараш да колхоза хьайбай боахаме. Цифраш, хьокхамаш лакхагІа хилийта гІерташ дицдалийтад хьайбаш леладерий къахьегама, бытен салаІарен хьалаш. Уж во да. Цудухьа хьайбай боахаме къахьегача коммунисташа эггара хьалха цу деша теркам тІабахийтар. Белгалъяьхай лоаццача хана хьайбаш леладерий хьалаш тоадара тІаерзаяь мероприятеш. Ховш махиллара, тІеххьарча шерашка низткъала хилар боахама шура дІачуялара планаш кхоачашъяр. Цун бахьан хьайбаш леладераша лоархІ Іул меттаоттадаpа болх тесса лелабар. Цудухьа из болх дІахо цІенхаштта лелабе лаьрхІад. ХІанзлехьа колхозо нийца а нийца хьадоладаьд кІезига-дукха дикагІча фух дола доахан. Уж кхы а эцаргда. Из болх чакхбаккхарца хьайбаш леладераш кхача гІертар фуд аьлча, из да бахача нахагара хьайиеча продукцех планаш кхоачашъелга цІендаь дІадаккхар, шера хІара Іаттагара 35000 килограмм шура яккхар.

ГІулакхаш тІехьашка теттачарех я жа леладу ферма. Укхаза дукха дов жа, уж гІийла да, хІара дийнахьа тІаккхета дозал планагІа доагІачул дуккха лохагІа хилар. Цунна бехке бар кулгалхой. Коммунисташа из хьал ловргдоацилга дІахайтар, гІалаташ далийта кулгалхой дІабаьхар. ХІаьта ялх фермах йийкъа а йийкъа арендагІа яьккхар жа леладу ферма. ХІанз жена бокъонца дай корабир.

Чулоацам болаш, айхха наьха вахарца ювзаенна я кхаш леладераша кийчъю программа а. Кхашкара продукци дукхагІа хилийта лерхІ керда къахьегам вІаштІехьбаккхара формаш, интенсивни технологеш юкъейоалаяра, кхашкара хьувкъам лакхбара чотагІа. Тохкам бир укх шера арендагІа баьцадаараши соми кхебаьча 6 звеной балха. ХІара звенос 5—6 гектар лаьтта леладаьдар. АрендагІа дикагІа пайда балийтара, цунга бизза болх байтара тІадоагІача шера хІара звенона шишша гектар кха мара ца дала лаьрхІар. Иштта дича, цкъа-дале аренда дикагІа дегІайоагІаргъя, шозлагІ-дале, арендни звеньяш дукхагІа хилийта таро я.

Х. ШАДИЕВ.

Наьха духьа

«Дерригa Іаьдал - Советашка» яха лозунг В. И. Ленина ше кхайкадаь да. Цхьабакъда, Сталина ханарча нийсдоацараша, общество дегІаухачара сеца лаьттача ханарча гІалаташа геттара лохдир Советий маІан. Цхьаболчара уж вІалла эшац яха къамаьлаш дора. Перестройко хийцар дерригa а. Ленински лозунг дийнийр. Из къаьгга хьахьокх СССР Лакхехьарча Совето беча балхо, СССР депутатий хьалхарча, шоллагІча съездаша.

ХІанз шерра чакхдоалаш да РСФСР, НГІАССР моттигерча Советий халкъа депутаташ харжара кийчо елга.

Хоржамий участок кийчъяра новкъостал деш вар тхо цига дахача дийнахьа Сунженски района Арштынски юрта Совета исполкома председатель Ферзаули Нохчо.

Из дуккхача шерашка хьинаре къахьегаш хьавоагІаш ва. Ший юртахой вахар тоадара дукха хувцамаш даьд Ферзауле дикача оагІорахьа.

Эзарех нйс бІаьи кховзткъеи диьлагІча шера денз юрта Совета исполкома председатель волаш хьавоагІача цунна дика бовз ший юртара хІара дезал, цар вахара хьалаш, царна эшар.

Укх тІеххьарча шерашка цига хьалъяьй кхо бІаь дешархочун лаьрхІа юкъера школа. Цу чу бераштa лаьрхІа столови, спортзал я.

Юртарча кагирхошта салаІа а мукъа ха-дІаяхьа а моттиг йоацаш дІаухар шераш. Цар гІулакх а дикагІча оагІорахьа хувцаргдола хІама дир юрта Совета исполкомо. Цу юрта хьалдаьд культура ЦІа, бІаь кховзткъа сага моттиг а йолаш. Цу культура ЦІагІа юртахой касткаста вІашагІбетталу. Цар цига Эскаре болха кагирхой накъабахара хетаяь сайреннаш чакхйоах, цул совгІа кагирхошта торжественни хьале паспорташ дІалу, иштта кхыйола мероприятеш ю.

Дика тоадаьд пассажираш дІа-юха кхувлача транспорта гІулакх. Района центре ахарал совгІа, дийнахьа кхозза вай республика столице Грозне дІа а юха а йоагІа Арштера автобус.

Оаха шийта даьча хаттараштa жоп луш Ферзаули Нохчос аьлар: «ХьатІадоагІача шера лаьрхІа оттаьяча планах дукха къахьега дезаш да тхо. ХІара коахий хургдолаш гІулакх де деза. Иштта юртара наькъашка асфальт билла лаьрхІад. Цул совгІа, тха юртарча юкъерча школа наІаргара болабенна никъ Бамут яхача юрта кхаччалца тоабе а дош деннад оаха».

Арштынски юрта Совета исполкомо беча балха тешал да дІадахача шера Сунженски районерча юрта Советашта юкъе хиннача социалистически яхье цар хьалхара моттиг яккхар. Района кулгалхоша Сийлен грамота, пхи бІаь сом преми а елар царна.

Дерригa а вай мел дийца хувцамаш хиннад Ферзаули Нохчо юрта Совета председатела болх бе веначул тІехьагІа.

Вайнаха юрта-да оал юрта Совета председателах. Из нийса аьниа дош да. Дикача дезала дерригa даьгара хьадоагІаш санна цунгара доладала доагІа юртара вахар тоадалара гІулакхаш. Юртахой йокхо - цунна керттера декхар. Из уйла йолчарех ва Ферзаули Нохчо.

Р. ТУМГОЕВА,

СУРТА ТІА: Н. Ферзаули.

М. МАМЫШЕВА сурт.

Хоржамашта кийчо еш

ЛОАРХІАМЕ ЭТАП

Кастта хургдолча хоржамех КПСС XXVIII съезда кийчо яра эггара лоархІамегІа йола этап хеташ я парте Грознера горком. Цудухьа партийни комитеташа а цар идеологически активо а боккха теркам тІабахийта беза царна.

Грозне хоржамашка кийчо еш, укх тайпара массово-политически балха структура я: таханарча дийнахьа Ленински районе вІашагІъеллай 15 агитационни центр, харжархой 12 клуб, ЖЭК-аш на 7 агитпункт. КПСС райкоме вІашагІъеллай района харжархой клуб. Октябрьски районе я 12 общественно-политически центр. «Промавтоматика» яхача НПО харжархой клуб. Крупске цІерагІча культура ЦІагІа дискуссионни центр вІашагІъеллай. Заводской районе болх бергба нйс общественно-политически центрои 28 агитационни центрои. Старопромысловски районе хьайийллай 26 агитцентр, «Радуга» яхача кинотеатре — лекторий.

Белгалдаккха деза, хьалха хиннача агитпункташта, агитцентрашта хІанз общественно-политически центраш, харжархой клубаш, лектореш тІаккхийтталга. Цар хІаране ший-ший декхар хургда хоржамашта хьалхарча кампане кхоачашдеш. Харжархой клубащ декхарийла я гласностеи демократеи кІийлен тІа, шоашта мамсга наха шоай граждански бокъонаш кхоачашъяра гІо де. Хоржамех долча законий маІанех нах дІаккхетабар цу клубий декхарех цаІ да. Города политически, экономически, социальни, кхыйола проблемаш ювцаргья цу клубашка харжархоша.

Общественно - политически а агитационни а центраша болх бергба партийни комитетий идеологически кадрашца, цар къаьстта теркам тІабохийтаргба общественни организацешта, эггара хьалха комсомола, профсоюзашта, ветераний общества.

Цу массе а агитационнопропагандистски формированей керттера декхар да харжархой бахача моттиге беча балха кІоартга перестройка яр.

Кхетам балареи агитационни болх толаме чакхбаккхареи, сона хетачох, тайп-тайпара формированеш хьайича бакъахьа да. Царех цаІ — агитколлективаш. Уж вІашагІйохка мегаргья моттигерча Совета депутатехи базови предприятей агитаторехи. Цар керттера декхар — моттигерча Советашка хоржамаш делга вІаштІехьдаккхара тІаберзабаьча партийни организацей балха программа а хоржамех дола Законаш а дашхар, массово-политически болх бар, пропагандистски мероприятеш чакхъяхар, кхыдар.

Иштта лоархІаме да халкъа депутаталла кандидаташ хьаллоаца группаш вІашагІйохкар. Царна юкъе боалабе мегаргба халкъа депутаталла кандидатий доверенни нах, цу предприяте е учреждене болх беш бола агитатораш. Сога хьаттача, цар къестаде деза дешаш укх тайпара да: депутаталла кандидаташ харжархоща вІашагІбеттабалара гІо дар, къахьегама коллективашкеи хоржамий округеи агитаци яр.

Коашка е квартирашка болх беча группашта юкъебаха беза моттигерча Совета депутаташ, агитатораш, базови предприятей кулгалхой, участкови милиционераш, здравоохранене, жилищно-коммунальни, улицашкарча комитета болхлой. Цар де дезар — городе баха берригa нах агитационни балха юкъеозар.

Лакхе дийца декхараш кхоачашдеча юстара латта йиш яц информационни, агитационно - пропагандистски группаш. Цул совгІа, цар чакхйоах тайп-тайпара диспуташ, тематически сайренаш, специалистий консультацеш, агитационни актива а харжархошта а эшаргйола справочни а информационни а материалаш кийчъю, агитцентрий кулгалхошца семинараш-совещанеш ю, харжархой тІаэцалга вІаштІехьдоаккх, цар яь замечанеши йоалаяь предложенеши теркал ю, уж сихха кхоачашъяра наькъаш лех.

Малав тІаккха депутаталла кандидаташ хьаллаца харжархой тІаберзабе безар, цар программаш дІайовзийта езар, къахьегама коллективашка а нах бах-бахача моттигашка а этта моральнопсихологически хьал тахка дезар? Из декхар тІалатт агитатора.

Из хила веза политически даькъе онда ваьнна, моллагІйола дискусси лелае ховш вола саг. Цунна ха деза, шийна хетар кхычарна кач долла а ца гІерташ, кандидатий программаш яшха, цар чІоагІеи мелеи оагІонаш къоастае. Кхы а цхьа лоархІаме гІулакх да цо де дезар — хоржамех долча Законех а хоржамаш кийчдара а тІаерзаяьча городерча партийни организаце программах кхетам бала хар.

Агитцентрашеи агитпосташеи болх бе мегаргба жилищно-эксплуатационни тресташка, домоуправленешка, стадионашка, спортивни залашка, поликлиникашка, кинотеатрашка, дукха нах хулача кхыча моттигашка. Цул совгІа, цар агитуголок а хьае еза.

Хоржамашта хьалхара кампани йолча хана боккха теркам тІабахийта безаргба марксистско - ленински образоване системе хоржамех дола Законаш техкара. профсоюзни комсомольски организацешка, къахьегама коллектива советашка уж дувцара, эшача информацеца нах Іалашбара. Хан-ханнахьа харжархошта хоам бе беза кандидаташца вІашагІкхетараш маца а мича а хургда аьнна.

Города общественно-политически хьалага хьежача, белгалдаккха деза, городерча партийни организацеша, хоржамий кампани йолча хана, боккха политически къовсам лоаттабе безилга. ХІана аьлча, кандидаташта юкъе нийслургба мехка йолча экономически халонех пайда а эцаш, парте сий доаде, хозача къамаьлашца нах шоашта тІехьабаха гІерта нах. Цудухьа, хІанзара хоржамаш ирача дискуссешца, диззача гІулакхашца дІаяхьа езаргья.

Л. РОДИОНОВА,
КПСС Грозненски горкома идеологически отдела заведующи.

Москва. Дерригдунен выставка экспонаташца безам боацаш цхьаккха отрасль а е предприяти а яц. Ах эзар совгІа дуккхача мехкий фирмаш я ЦІеча Пресне павильоншка производства процессашта автоматизаци яра керда наькъаш хьахьокхаш.

«Автоматизация» яхача девизагІа дунен халкъашта юкъера экспозици вай мехка кхозлагІа дІахьош я. ТІеххьара яр ялх шу хьалха хилар — вай хана из йоккха юкъ я. Цу юкъа дукхача отраслашка къахьегама дикали цун овсарле цІаьхха лакхайолийташ радикальни Іилматехнически эргалонаш хиннай.

ХІанз де дезар да из хьаІоаль опыт вІашка а теха, цунах дикагІа пайда эцар. ДукхагІа из лаьрхІа экспозице дакъа лоацаш я вай мехка дукхагІйола прибораш хьаю предприятеш, НИИ, КБ. Белгалдоаккхаргда вай, цар дикагІйолча разработкашца чІоагІа хьашт да доазол дехьарча специалистий. Ха хьатІаккхаьчай йоах Іилманхоша, конструктораша, инженераша, Іилма - технически прогресс сихъяра дерригa низаш кхотаде. Из царна хетачох, адамлен юкъарча актуальни проблемех цаІ я.

СУРТА ТІА: «РЭНК КСЕРОКС» яха керда копировальни устройство. Минутах — 92 копи йоакх. Машена листа шинна оагІорахьа кепатоха мог.

В. СОЗИНОВА сурт.
(ТАСС фотохроника).

Бурувдеттарий толам

Башха - дика производственни хьокхамаш доахаш чакхдоаккхаш латт пятилетка диълагІа шу Горячеводски бурув тохара балхий управлене бурувдеттараша. Дерригача технико - экономически хьокхамий цхьайтта бетта план кхоачашъярах ханал хьалха рапорт делар. Бурув тохара задани 118 процент кхоачаш а яь, планагІа лаьрхІачул совгІа цар техар 6227 метр бурув.

Дог гІоздоахаш да цар кхы мел дола технико - экономически хьокхамаш а. Ерригача балха ханах бурув тохача пайда эцаш яр 90 процентага дІакхоачаьяй цар. Дикка тІехкхоачашъяьй УБР коллективо юкъера лаьрхІача хІара станокаца бетта бурув тохара коммерчески сухала задани. Бурув тохара халача процессашта механизации автоматизации ярах, къахьегамеи технологически дисциплина чІоагІъярах къахьегама овсарле лакхъяра задани ткъо процент тІехкхоачашъяьй. Химически реагенташ, утяжелитель, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах, бурув тохарга дІабода мах планагІа лаьрхІачул 5,4 процент лохбарах заданел тІех паччахьалкхенна ши миллион совгІа сома маьха пайда баьб цо.

Уж толамаш доахача дизза дакъа а лаьца, къаьстта дика къахьегарца белгалъяьннай буровой начальникаш Савельев Геннадий, Керимов Іальви, Драворубов Алексей, Таранов Владимир керте латтача бригадай коллективаш.

Г. ЛУКЬЯНОВ.

ФИРМА НИЗ БОЛАШ ЙОАГІА

...Сапах йича мо мара цхьаннахьа а сен доацаш, ийттІа йоацаш йола кирпишк хьаелар сога НаьсарКертерча «ЦІе кирпишк» яхача кооперативни фирма председатела къонача зІамгача саго Бязиев Хаважас.

— Іотоха, — аьлар цо,— йохар ма кхера.

— Ятта мича яьттай ер, — ях аз, из Іотоха ца лоархІавеш.

— Йохарг ца хиларах-м аз дош лу хьона — цо аьлча, лостталь гІордаьча лаьттах аз Іотехача яла а яланзар цох дхьа гарг.

Дагаехар сона Назранерча заводе арахеца кирпишк. Топпар хургбар цох иштта Іотехача. Аз Іотехар-м бийда а ма ярий, хІанзчул тІехьагІа пишка чу яха езаш. Миллион хиллал латт фирма отарашта кІал цу тайпара бийда кирпишк. Кастта газ дІачуйилла яьлча ятта йолаергъя уж. Пишкаш кийча я. ХІара денна ит-ит эзар йолаш арахеца йолалургъя укхазе цу тайпара кирпишк.

— Сенца дувзаденна да, —хетт аз председателага,— ятта а ятталехьа уж кирпишкаш сел чІоагІа хилар?

— Цу аз ювцача заводе хьаер-м еррига чачхаре а иттІелилхий а ма хулий.

— Вай дай технологех ещ я оаха ер. — аьлар цо. — Бутув йолаш санна я ер ятта а ятталехьа, хІана аьлча, цкъа-дале, оаха цхьаккха гІум а кІора а тохац топпарах, шозлагІ - дале, хьаячул тІехьагІа отарашта кІал йокъайолийташ 2 кІира доаккхийт бийдача кирпишкага. ТІаккха пишкаш чу 5 ди даккхийта деза царга, кІезиг - кІезига йІовхал Іо тІа а етташ. Цул тІехьагІа царех араювла Іы сецача ятта йолае еза из. Цу хьисапе еш хиннай хьалха яь кирпишк а кхабилгаш а. Цудухьа хІанз а тІехь вай цецдоахаш чІоагІа я уж.

Дика довз кІоарга Іомадаьд Хаважас ше Іомаяьча профессе къаьнара а таханара а истори. Дика чакхъяьккхар цо цу специальностах йола Павлодарски индустриальни институт. Цул тІехьагІа цу областерча цхьан совхозе тишъенна, болх ца беш лаьтта зІамига кирпични завод юхаметта а оттаяь, массехк шера кирпишк арахецаш болх бир.

Перестройкана гІаххьа эшача нахах саг ва Хаваж. ХІанз цо цу кооперативе вІашагІбелла боахам хьалбе эттача 5—6 шу доаккхаргда моллагІа йолча организаце. Цунна ах шу мара эшанзар. Кирпишк яра мел эша керда оборудовани ера, керда ши «самосвал», ши трактор, бульдозер, экскаватор йоалайир. Производственни а хІаьта наха эша бытовой гІишлош а хьалйир, ше мо хьинар долча нахах коллектив вІашагІа елла.

Цу кооперативе балха бола нах базар тІа аха безаш бац дулх, шура эца. ЛаьрхІа цу гІулакха чуоттаяь латташ 15 совгІа сиргІа, массехк бетта етт, жа, гаьзарий я фирма коа. Хьалъе йолаяь бани я.

— Цхьаькха да тхона дагадоаллаш — йоахар Хаважас. — Предприятешта, организацешта договорах нах чубаха къаьст-къаьста цІеноша хьалдергдар оаха тхоай материалех а тхоай низаца а.

«Фусамаш - 2000» яха программа кІалйисача района чІоагІа накъадаргдар цу фирма гІо - новкъостал.

Цхьаькха пайдане хІама а дийцар цо. Ерригa Наьсарен район цу цхьан кирпишкий Завода «бага хьежаш» хьайоагІа ший историе хана денз. Цу тІа, юкъ-юкъе кхыча районашкара нах а ух цига. Кирпишк тоъац. Из проблема селла ира хургъяцар, нагахьа санна хІара боккхача боахаме оаха яьр мо йола завод хуларе. Масала, хийцца шоай заводаш хьалъе йиш йолаш я «Назрановский», «Экажевский» яха совхозаш.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкорр.

ДЕШАР ЧАКХДАЬННАД

Партийни профсоюзни болхлой, агропромышленни комплекса предприятей специалистийи кулгалхойи дешар чакхдаьннад КПСС обкома марксизма - ленинизма университете. Социализма политически экономе дешаш тохкаш хилар цига ладувгІархой, къахьегамхошта экономически кхетам балара методика а йийцар цар.

Уж дешаш дийцар «Гергара истолашка», «Кулгалдара — социальни достам», «Перестройка хьалашка кадрови политика чулоацами белгалонаши» яхача темаех къамаьл хилар.

Лекцеш ешаш а хаттарашта жоп луш а бар КПСС обкома бехктокхаме болхлой, НГІАССР Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи викалаш, боахамий кулгалхой. Царна юкъе бар парте обкома паччахьалкхен правови отдела заведующи В. Н. Яковлев, КПСС обкома идеологически отдела заведующе хьалхара заместитель Л. П. Кизилова, НГІАССР Лакхехьарча Совета Президиума отдела заведующи М. М. Керимов, «Чечено-Ингушагропром» яхача объединене председатель М. А. Арбиев.

В. АХМАТУКАЕВ,
марксизма - ленинизма университета проректор.

Пайда луш къахьег

Юртбоахама къахьегамхошта чІоагІа дезаш а лоархІаме хеташ а да арендни подрядагІа болх бар. ХІана аьлча, цо къаьгга тешам болийт шоашта хеттача тайпара къахьега, иштта аьттув боалийт шоай балха тІа кердадараш хьа а лехаш болх бе.

Нуралиева Розай цІагІа бархІ дезалхо ва. ХІаьта вайна гучча тайпара болхлой укхаза тоъаш ба. Укх Грозненски района «Тепличный» яхача совхозе дуккхача шерашка денз къахьегаш хьаенай из.

ХІаьта укх шера май бетта Розас совхозагара арендагІа 11 эзар квадратни метр йола теплица хьайийцар. Цу лаьтта тІа Розаси цуй шин йоІа Маретеи Аьсетеи редиска дІадийра. Ха ца къувсаш дикка къахьега дийзар ХІаьта цох хьахиннар ер да: звенос паччахьалкхенга дІачуенна продукци 197 центнер я. ПланагІа йоагІачул 22 центнер дукхагІа я из.

Цу толамаша дегаш гІоздаьха, тІадоагІача шера кхы а арендагІа болх бе лаьрхІад цар.

С.-М. ЯСУЕВ.

ШОАЙЛА ДАГАРА БОЛАШ

Радиотехнически завода коллектив тІеххьарча хана дикагІа лоархІаю шийна хьалхашка латтача декхарех. Хадданза хьалхара моттигаш дІа ца хецаш хьайоагІа цхьайола цехаш, участкаш, бригадаш. Царех цаІ я Ильичева Анна Степановна керте латта сборочни цеха коллектив. Укхаза арахеца продукци вай мехка дуккхача моттигашка дІакхоач. Уж я тайп-тайпара радиоприемникаш.

МоллагІа шийна тІадилла декхар кхоачашдулургдолаш я коллектив. Цхьайтта бетта план 106 процент кхоачашйир цар.

— Укх шера «Турист-315» яха керда радиоприемник арахеца йолайир заводе, — йоах А. С. Ильичевас, — хІаьта из продукци арахецара технологически эргалонаш е йийзар цехе. Цхьаццанахьа хувца йийзар керда оборудовани а. Иштта хувца дийзар конвейерни лента а.

Укх шера боахама расчетага яьлар коллектив. Цу хана денз дерригa а шаьрра дІадода аьлча нийса хургдац.

— Шу чакхдоалаш латт боахама расчетага тхо даьнна, — йоах завода керттерча инженера В. В. Волошина.— Из хІанз, шаьрлуш йоагІа, эргайоаккхаш, тоаеш я из. Иштта, экономически реформа кердача хьалашка болх бе йолаеннай завода масса йола цехаш, участкаш, бригадаш. Цу гІулакха тІехьа дукха кийчон балхаш дир оаха. Экономически дешара группашка болхлоша Іомайир кердача система белгалонаш. Хозрасчетни гІулакхаш юкъедоаладарах укх шера дикка тоабелар заводий болх. ДукхагІа хилар беш бола пайда, лакхъелар къахьегама овсарле, тІаккхийттар арахеца товарни продукци. Иштта чІоагІъенна дІаэттай производственни дисциплина.

ТІеххьарча хана цехе лакхъеннай къахьегама овсарле. Цу гІулакха тешал ду хІара балха моттиге дисциплинеи порядоки хиларо. Цхьа масал доаладергда вай. Дукха ха йоаццаш радиоприемника цхьацца йола оатхалаш ца тоъаш цхьан сахьата бе болх боацаш баьгІар болхлой. Бакъда, сарахьа бархІ сахьат даллалца дийнахьара шоай нормаш кхоачаш а яь мара цІабахаза уж. Иштта, организованности дисциплинеи хиларо вІаштІехьдоалийт коллектива хьалхашка увттаду цу тайпара халонаш эшае. Цхьан дешаца аьлча дисциплина чІоагІа ецаре, шоайла цхьоагІо йолаш цехера нах беццаре планови заданех а лоархІабергбацар уж.

Ильичевас заводе къахьега дукха ха я. ХІаьта духхьал начальник йола массехк шу да.

Монтажница йолаш дІаболабир цо ший къахьегама никъ. Аттачарех яцар цо хержа хинна балха говзал а. Цхьабакъда, уллув къахьегаш йоккха опыт йола монтажникаш бар. Цудухьа цхьа-ши шу далалехьа кагирхошта камаьрша ший опыт дІалуш яр къона монтажница.

Ше кулгалдеча цеха болхлой хьаштаи довзаш, цар проблемаш, царна эшар фуд ховш я Ильичева. Цунна ха корайоагІа тІехьавусачун новкъостал де, эшача хоза дош ала, балха тІа мекъал гойтачунах бехк баккха.

Бригадера болхлой а ба йоккха балха говзал йолаш, цаІ шоллагІчун метта дІаотталургволаш. Царех ба шоай декхараш дика кхоачаш а деш, яхье хьалхалатта монтажницаш Гончарова Татьяна Федоровна, Лебедева Любовь Григорьевна. Царех кхы дукха тІехьа бисац къона монтажницаш Клименко Зинаидеи Акиева Марнатеи.

Ч. МАГОМЕДОВ.

КЕРДА ГІУЛАКХ

Ховш да, мел ира латт вай мехка тІеххьарча хана зуламашцара къовсам. Цхьан милице низаца из лоаттабе хала да. Цудухьа милицена гІо дара хІанз дуккхача моттигашка къахьегамхоша вІашагІъехк болхлой отрядаш. Эггара хьалха Горький яхача городе дІадоладаь из лоархІаме гІулакх вай республике а хьаллаьцад. Из болх дика бу Заводской районе.

— Тха района предприятей а организацей а къахьегама коллектива советаша сакхетамегІа бола болхлой къестабу цу отрядашта юкъе дакъа лацара, — йоах Заводской РОВД начальнико Н. И. Бойкос Эскаре гІулакх даь кагирхой ба уж дукхагІча даькъе.

Хан-ханнахьа, кІира шозза отряда доакъошхой милице болхлошца физически подготовка еш хул. Отряда кертте латт Заводской райисполкома инструктор А. Малаев.

Общественни порядок лораеча, къоалашта духьала къовсам лоаттабеча доккха дакъа лоац болхлой отрядо. Цхьан бетта цар лийца зуламхой. ДНД шин шера а лаьцабац. ХІаьта хІана ба отряда болх ДНД бечох изза чІоагІа эргаш? Цун бахьанаш дуккха да. ДНД иха нах болх баьчул тІехьагІа ухар дежурствашка. хайра материальни Іалашо яцар цар ДНД болх дукхагІча даькъе формально лелабора. Иштта дац болхлой отряда гІулакх. Цун доакъошхой, балха моттигашкара мукъа а баьха, духхьал милицеца болх беш ба. Цу тІа, шоай организацеша дика алапеш а тел царна.

ХІанзарчох ткъаь иттех саг мара вац отряде. Цхьабакъда, хІара денна дукхагІа хул цига бахка безам бола нах. Ленина цІерагІча ГНПЗ, биохимически заводера, кхыча предприятешкара болхлой ба уж. Цу предприятеша, отряда материальни Іалашо елга а шоашта дІатІайийцад.

Н. И. Бойкос яхачох, милицен болхлой отрядои цхьана гІулакхаш дарах боккха пайда боал, хІана аьлча, милицена гІо дарал совгІа, цунна тІахьожам лоаттабеш санна хул отряд. ХІаьта тІехьагІа милице балха хьаэца мегаргйола резерв а хул толашагІболча болхлоех.

З. АЮБОВ.

Революционераш ЯндаровгIар

Тха юртарча наха хIанз а дика йовзаш я ЯндаровгIар баьха моттиг. Цар цIа хиннача хIанз гувнаш мара хIама дац. Ков доассаденнад. ЯндаровгIарех хьабаьнна нах хIанз Грозне бах.

Яндаров Этий дийша а хIамах дика кхеташ а саг хиннав. Из Дойкур-Эвле юрта да хиннав. Лоамарой – хьашташ паччахьалкхен Думе лораде дезаш хиннав из дукхаза а. Из полковник хиннав, тIем тIа денал гойтарах Георгиевски жIарг денна хиннад цунна. Цун пхи воIн ши йоIн хиннай: Халид, Мохьмад, Осман, Iумар, Элберд, ПаьтIамат, Сапият. ХIаьта Эте сесаг Пазу сабаре, гIулакхаца кхалсаг хиннай. Цо ший къонгаштеи мехкараштеи массаза а хьалхадаьхад нахаца эздел, гIулакх долаш хила дезилга.

БоккхагIбола къонгаш юкхьанца Грозне, цул тIехьагIа Ростове дешаш хиннаб. Цига еннай царна эпсарий цIераш а. ВоккхагIвола Халид лакхера образовани йолаш хиннав. 1911 — 1913 шерашка юрта хьехаш хиннав из. Хьалхарча дунен тIема рашка юрта хьехаш хиннав из прапорщик а волаш. Революци хинначул тIехьагIа нохчий мотт кIоаргагIа Iомабир цо. Профессор оалар цох, ва а вар из 1934 шера профессор.

Къаьстта теркам тIаозаш я цун вежарий Мохьмаден Османен кхел. Ростоверча партархиве да В. И. Ленина кулг а яздаь, 1917 шера Яндаров Мохьмад Терски областен Яндаров Осман Нохчеченен Чрезвычайни комиссаралла хьожабеш денна удостоверенеш.

ЯндаровгIар Мохьмади Османи эпсараш а болаш хьалхарча дунен тIем тIа 1914—1916 шерашка дакъа лоацаш хиннаб. 1916 — 1917 шерашка революценгахьа баьнпаб уж. Из бахьан долаш хьулабала бийзаб, набахта баьхнаб. Мохьмад 1917 шера лаьца ваьллар Выборге. Из лаьца ваьллав Риге, Россе кхыча городашка. ЦIеча гварде отрядаша мукъаваьккхав. Цу шера Ленина тIадилла гIулакх коачашдеш Самаре лаьцав Осман. Куйбышев керте латтача большевиккий отрядаша мукъаваьккхав из. Октябрьски денош тIакхоачаш шаккхе а воша Петрограде (Смольне) хиннав. Большевикашца бувзам оттабара, революци яккхара дола эскара доакъош вIашагIтохара, дIа-са нийсдала задани кхоачашъеш дукха къахьийгад.

Бехктокхаме гIулакхаш дара Ленина хержаш хиннаб тешаме, революционни къовсаме чIоагIбенна нах. 1917 шера 14 декабре Ленина Яндаров Мохьмада тIадиллад геттара хала а бехктокхаме а гIулакх: Къулбаседа Кавказа халкъашта юкъе Советий Iаьдал оттаде а чIоагIде а. Цу гIулакхо хьахайт Ленин кагийча къамий йоакхо еш, уж дагадоахкаш хинна хилар, цар бокъо хургйола политика цо лелаеш хилар.

1918 шера январе Кавказе хьабоагIа ЯндаровгIар Мохьмади Османи, из доккха революционни декхар кхоачашде задани а йолаш. Тийрка йистерча Николаевски станице лувц уж белогвардейцаша. Къиза Iазап тIаоттаду царна. ТIаккха топаш тох. Казакий Моздокски Терски съезда решенегIа царна топаш тохарах яздаь брошюра дар.

Турпалий дакъаш станицана арахьарча кIоаг чу кхайсад кIайча казакаша. Цига Николаевски станицера бежаIу тIакхаьчав. Мохьмад валанза хиннав. Меттава новкъостал даьд Мохьмада бежаIуно.- Червленни станице дIавигав цо из. Цига нохчашка гIолла шоай юрта дIавигийтав, Човнаш хала хиннай. Дукха ха яьккхай цо ца верзаш.

Цул тIехьагIа революционни болх бе могаш хиннабац из. ТIаккха ше ваьча юрта бераштa дешар хьийхад. Ший тIехьарча шерашка Яндаров Мохьмад нохчий театра директор вар.

Советски Iаьдал бахьан шоай са ца кходеш къовсам лоаттабаьб ЯндаровгIар Мохьмаден Османеи, къахьегамхой ираз, паргIато хилийтара дIаденнад цар шоай вахар. Цар цIераш йицъялийта йиш яц. ХIаьта уж даим дагалоаттабара цар цIераш техка йоагIа улицех, кхыча меттигех.

А. ЮСУПОВ,
Толстой-Юртара хьехархо, халкъа образоване отличник.

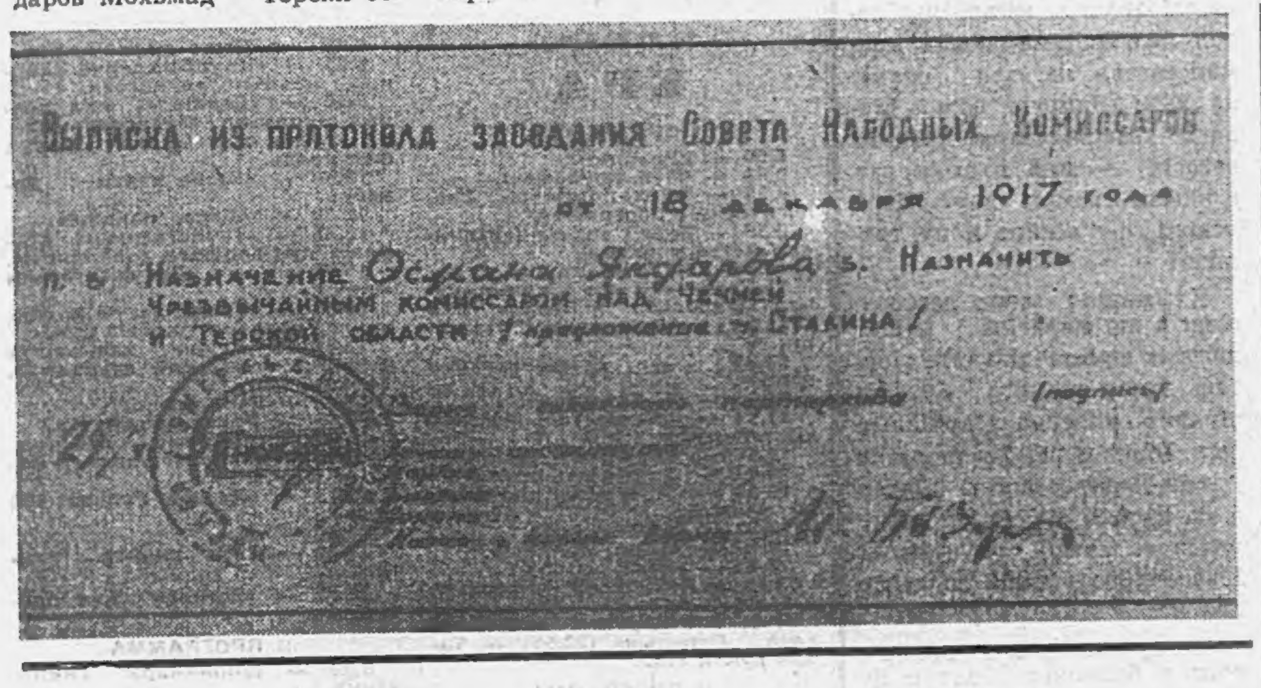
Выписка из протокола заседания Совета Народных Комиссаров
от 18 декабря 1917 года
п. 5. Назначение Османа Яндарова. Назначить Чрезвычайным комиссаром над Чечней и Терской области (предложение т. Сталина).

ДИКА КЪАХЬИЙГАР

Грозненски района «Тепличный» яхача совхоза къахьегамхоша цхьайтта бетта толаме кхоачашйир паччахьалкхенна баьцадаараш дIадалара шера планаш.

Тикашка дIаяхьийта продукци 1725 тонн я, из я планагIа йоагIачул 25 тонн дукхагIа. Шу чакхдоаллаш боахамо лаьрхIад цох боккха пайда эца.

Иштта дика къахьийгар укхаза коммуниста З. И. Рыбина кулгалдеча № 2 йолча бригадо. Укхаза тепличницаш шоай балхах дика кхеташ, балха тIа чIоагIа ка йоалаш къахьегаш ба. ХIаьта баьцадаараш леладераша баьча балха отчеташка хьежача гуш да, планаш кхоачашъеш дика къахьега цар аьттув баьннилга. Масала дикка къахьийгар Атаева Алпатас, Мазаева Розас, Сусурова Нурсетас, Садулаева Зинас, Сулейманова Яхас, иштта кхычар а.

Укх шера лакха хьувкъам чуэцара дегаш айденна, тIадоагIача шера кхы а дикагIа къахьега лаьрхIа ба совхоза къахьегамхой.

Я. САЛАМОВ.

Специалиста хьехамаш

Хьайбаш унахцIена хилийтара

Укх шера октябре городе Воронеже хилар хьайбашта хулача дIа-са ца доалача лазарий Еррigсоюзни Iилматохкама института кIийлен тIа яь «Ветеринарни медицинера экологе проблемаш» яха Ерригсоюзни Iилма-технически конференци.

Конференце балха юкъе дакъалоацаш хилар ВАСХНИЛ-а академикаш, членкорреспонденташ, Iилмахой ветеринараш, ВАНТО центральни правлене сотрудникаш. Цига венавар Москвера, Ленинградера, Алма-Атера, Киевера, Казанера, мехка кхыча городашкара бIаь гаргга саг, царца бар Грознера специалисташ а.

Цу тайпара йола конференци вай мехка хIанзалца хиннаяцар. Из да экологе лоархIам дерригача адамий вахаре боккха а болаш дIаоттар.

Конференце болх дика вIаштIехьбаьккха чакхбаьлар. Ветеринарни медицина вай ханарча проблемехи из Iилма дIахо дегIадоаладара дешаехи яьчаерригача докладашка боккха теркам тIабодаш ладийгIар гулбеннача наха.

Конференце къамаьлаш даьча берригача наха уйла тIаяхийтар экономически дешашта, хьайбай боахаме дIайохийтача пестицидаша, баьцовгIаш кхееча дIайохийтача минеральни удобренеша, — цу дохьаж доаллача химикаташа Iалам толхадеш хилара проблемашта.

Конференце докладаши къамаьлаши даьраша дийцар гонахьарча Iалама зе деш дола хIамаш, юрта боахама хьайбай унахцIенонна, цар продукташта, цар иммунологически хьала, дебара функцена, кхыдарашта цар деш дола зе, хьайбай комплексашка экологически зене факторaш дIаяхара йола, хIаьта иштта фундаментальнии прикладнойи тохкамаш дукха де дезаш хиларах йола, ветеринарни экологе хьакъехьара ветеринарни лораш, Iилма болхлой кийчбара йола диагностика, профилактика оттаяра рекомендацеш елар.

Конференце дакъа лоацаш хиннараша ветеринарни медицина проблемашта хетаяь докладаши къамаьлаши дир. Юртбоахама производстваша шерра химизации интенсификации еш хиларца дувзаденна хьайбай боахаме Iалам лорадара деш дола Iилма тохкамаш хила деза профилактически токсикологе принципех пайда а эцаш.

Хьайбай комплексай помещенешка шура яккхара, хьайбаш дебадара, бежана, хьакхий дулх даккхара, птицефабрикашка оалхазарий дулх даккхара. фуаш лохьадара йола экологически башхалонаш теркал а еш, токсикологически методологи принципиальни эргаш хила еза чкъаьрашта, ноkхараштa дохьаж кхетара профилактикал, хIана аьлча, уж цхьаккха а тайпара лачкъа йиш йоацача Iалама хьалашка доландаь.

Ветеринарни медицине теркалде доагIаш да промышленни комплексай помещенешка хьайбашта пестицидаши минеральни удобренеши дукхагIа Iаткъаш хилар, хIана аьлча, цигарча феца дукхагIа я аммиак, сероводород, углекислота, кIезигагIа я кислород. вIалла яц моцион, инсоляци, хьайбаш ара долчул готтагIа вIашта юхе да. Цу хьале лохлу хьайбай продуктивность, доакъар даарах кIезига пайда боал, хIана аьлча, организма клеткашка из дегIага кIезигагIа дIанкхоач.

Теркалде доагIа чкъьарийи нокхарийи гонахьарча Iалама кхерамзлен е кхерам лохбалара индикатораш хилар.

Конференце дакъа лоацаш хиннача берригача наха цхьа барт а болаш хьаллаьцар мехка ветеринарни институташка экологи хьехара рекомендацеш. Цу гIулакха зоогигиена кафедрах пестицидий минеральни удобренейи экологе кафедра а ергйолаш, экологи хьехара 400 сахьат а лургдолаш (300 лекции практически занятей 100 сахьати хургдолаш). ХIаьта иштта могадир Ерригсоюзни НИИ-шкеи МВД-шкеи ветеринарни экологе докторантуреи аспирантуреи йилла а.

Б. ДИКАЕВ.

Оаха яздаьчун лерагIа

«Хохаш бовш латт»

Иштта цIи а йолаш яр укх шера 10-ча октябре «Сердало» тIа араяьнна критически корреспонденци. Цу тIа дувцар Сунженски района «Ассинский» совхозе арендни звеноша хьалхебаь хохаш совхоза кулгалхой, торгови предприятей бехкагIа кхашка бовш латт, яхаш. Арендатораща шоаш оттадаь договораш кхоачашдац потребителаша, цу деша хьакъехьа царгара хьадехаш хIама дац, йоахар.

Цу материала хьакъехьа редакцега жоп дайтар КПСС Сунженски райкома хьалхарча секретара В. Попова. Цо язду «Хохаш бовш латт» яхача корреспонденце тIа дийцар бакъда, яхаш:

«Ассинский» совхозах тийша доацача цхьадолча бахьанех арендатораша кхебаь хохаш ханнахьа паччахьалкхенга бохка карагIа ца доалаш бисабар. Цхьабакъда, парт райкомо тIахьожам а лоаттабеш. совхоза администрацес тIехьарча хана де дезараш хьадарах беррига а арендатораша хьалхебаь хохаш паччахьалкхенга бахкаб».

Дорзол дехьара

Дукха ха йоаццаш Токио хьакхайкаяьй укх шера март бетта СССР Главкосмосеи ТИ-БИ-ЭС японски телевизионни компанеи кулгаш яздаьча официальни соглашенегIа 1991 шера е лерхIача советско-японски космически полете дакъалацара волча шин кандидата цIераш. Уж ба кампане цаI мара йоаца кхалсаг телеоператор Риоко Кикутни хьалха ТИ-БИ-ЭС Вашингтонерча отделене заведующи хинна вола 47 шу даьнна журналист Тоихиро Акияман.

Амма полете бокъонца дакъалоацаш хургволчун цIи полет хилалехьа цхьа бутт хьалха мара ховргдац. Из иpаз кхаьчачунна аьттув хургба советски космонавташца цхьана «Союз» яхача кема тIа гIеттачул тIехьагIа, космосе бархI ди даккха, цунца цхьана «Мир» яхача орбитальни станце борта тIа ялх дин: ЛаьрхIа да полета японски доакъошхочо хIара денна теле- радиопередачаш лаьттанга хьателаргйолаш.

СУРТА ТIА: Токийски центре совестки специалисташа кулгалдеш дIахьоча тренировкашка Тоихиро Акияман Риоко Кикутни.

ТАСС фотохроника.

IаьржакIай а дукха бесаш дола а Намиби

Намибе столица Виндхука улицашка гIолла лепаш укхазарча йIовхало а чIоагIа хьежача малхо а мара дагадохийтац малхбоален германски е английски городе а воацаш Африке къулбехьен малхбузехьа волга. Укхаза дехьа-сехьа къегача кизгашца банкаши контораши, иштта торгови центраш я. Царех цхьаяраш массехк этаж лаьтта кIала я, хIаьта, эцархой этажа тIара этажа тIа эскалатораца хьалтIабоах. Виндхукски улицашка лелача нахах дукхагIбараш европейцаш ба, хIаьта, кIиранденошка мара хилац укхаза пригородашкара хIамаш эца уха Iаьржа цIока дола африканцаш.

Цецвоах виндхукски улицай цIенало, зданей архитектуро — уж германски, датски, английски къаман традицех, африкански мотивех хьаяь я. Иштта теркам тIаозаш да Намибера наькъаш — уж нийса, шаьра да, цига машинаш сахьата 160 км сиха лехка йиш я. Шоссе шин оагIорахьа гIолла да хьайбаш леладу йоккхий фермаш яда, лакхача картел чухьнахьа дажаш доахан, дерригача дунен тIа цIи хеза дола каракульски жа доахк. ХIаьта, уж дуккха хьалха Россера доаладаьд цига.

Виндхука гонахьа улл промышленни зона — цу чу я электростанцеш, кхачан промышленноста предприятеш, мебельни фабрикаш. Сервиса боарам лакха ба. Масала, дунен халкъашта юкъерча аэропорте кхыча мехкара хьавенача сага автомобилаш проката дIателача массехк фирма болхлой дукхьал болх, цар массехк минота эггара езагIа йола машина аренда дIаялара оформлени ю. Бе бац, моллагIча мехкара машина лелае бокъо луш дола документ, паспорт, кредитни карточка е чекови книжка Iа дIахьекхача — хьона гIулакх дара лаьрхIа цIена автомобиль хьалу. Бакъда, ца Iемачоа хала хул аьтта оагIорахьа руль бола автомобиль лелае а наькъа аьрда оагIорахьа лела а.

Советски сага Намибена геттара чIоагIа теркам тIаоз. ХIана аьлча, из ЮАР дIалаьца хиннача итташ шерашка вайна цига даха бокъо лацар. Мадарра аьлча, цига бода никъ бийхкабар. Ситуаци хувцаелар дIадаха шу чакхдоалаш Нью-Йорке Анголас, Кубас, ЮАР-ас шоайла Къулбехьен-Малхбузе Африкера хьала регулировани яра долча договора кIала кулгаш яздаьчул тIехьагIа, хIаьта. 1989 шера 1 апреле денз ООН-а тIахьожам а лоаттабеш Намибена деколонизаци яра процесс дIайолайир. Бакъда, хIанз а тIехьа цу территорена доалдеча чиюаровски администраце чиновникаша хьалха санна цунах Къулбехьен-Малхбузен Африка аьлча бакъахьа хеташ ба, 1968 шера Генеральни Ассамблея решенегIа цунна «Намибия» аьнна цIи тилла йолаше.

Эггара хьалха укхаза нийсвенна, газетни статьяш тIара Намиби — Африкера эггара тIехьара колони йолга ховш вола советски саг наьха цIеношка, пресс-центрашка, тикашка шортта компьютораш бIарга яйча цецваргва. Дуккхача намибийций телефаксаш я — телефонех дIахетта светокопировальни устройстваш. Нагахьа санна, шун цхьа официальни каьхат дIададахьийта дезе, из телефаксе дIачудилла эшаш йола номер белгалъяккха мара дезац хIаьта, массехк секунд яьлча цу документа копи из оаша дIадохийтача сагага факсе гIолла дIакхоачаргда. Газетни статьяй кIийлен тIа колоне вахарах дола IаьржакIай сурт вай дулле а (кIайчар Iаьржабараш лоал лоаттабеш) шо цецдоахаш башхалонаш бIаргагу укхаза кIайчар вахара хьисапе санна Iаьржачар вахаре а. Масала, сона Виндхука керттерча улице Кайзерштрассе бIаргавайра цхьа ког боаца, кIай къе саг. ШоллагIча оагIорахьа, столица Iаьржачар пригороде — Катутуре бах ЮАР заводашка вIашагIъехкача езача японски а малхбузен-германски а машиний дай.

Официальни статистикагIа кIайчар юкъера дохолаш Iаьржача намибийцийчарел 12-зза лакхагIа йоле а Iаьржачарна юкъе дикка хьал а долаш бахаш бола нах ба. Сона ювелирни тика тIа бIаргаяйра шахтера кхаь бетта даькха алапи дехаш бола массехк гIоз эцаш йоалача Iаьржа цIока долча африканка гIулакх деш йола кIай продавщица.

Тахан Намиби Учредительни ассамблее хиннача харжамех малагIа парти котъяьннай ца ховш сагота я. 700 эзар гаргга харжархочунга ши-шийна тIехьа кхаж тассийта гIерташ шоайла къовсаеннай итт политически парти.

Политически партеш дукха яле а, парех керттера шиъ я — Къулбехьен-Малхбузен Африка халкъа-мукъадаккхара организаци (СВАПО), Турнхалле Демократически альянс (ДАТ). Уж шъаьстта реклама е езаш яц, хIаьта вожаш дукхагIболча харжархошта къоасталаш, йовзац.

Цудухьа, керттера къовсам СВАПО-неи ДАТ-аи юкъе баьржаб. СВАПО йовз, ЮАР-а Намибена беча низа духьала ткъаь итт шера гаргга къовсам лоаттабарах, цо ООН расистий зуламаш гучадоахар, цун бIухой Къулбехьен Африка оккупационни эскара духьала къовсам лоаттабеш бар. ХIанз СВАПО лидераша шоай мехкахой кхоанен духьа къама барта дигара тIахьех. Цун оагIорахьа ба ахнел совгIа харжархой, цу даькъе мехка эггара доккхагIдолча овамбо тукхама викалаш.

Керттерча даькъе Намибера кIайча наха ког гIортилга еча ДАТас йоах шоаш кIайбараш санна Iаьржабараш а цхьатарра бокъо хургйолча демократически общество хьаяра тIехьа я. Демократически альянс ЮАРа хьаллоац, цар Намиби Къулбехьен Африках тийша хургйоацача хьал тIа яккха гIерт тхо яхаш къамаьлаш дувце а. ЛерхIачох, ДАТ хьаллаца тарлу мехкарча овамбо Iоткъамах кхерача гереро тукхамои Рехобат яхача округе бахача нахеи. ДАТа шийаьттувах баргхиларах тешара цхьа бахьан — 70 — 80-гIа шерашка из альянс къаман ассамблея юкъейодаш хилар, иштта ЮАРа Iаьдалца Намибена доал деча цо дакъа лацар.

«Тхо Намибе правительстве долча хана намибийцаш дика бахар, — йоах ДАТ лидера Дирк Маджес, — СВАПО-с цу хана къаман карагIдаьннар дохадеш, шоай моастагIий хIалакбеш, террористически акташ чакхйоахаш яр».

— Тхо кортамукъален къовсам лоаттабеш долча хана ДАТера нах мичахьа бар? — йоах СВАПО лидераша. — Уж Къулбехьен Африкана намибийцаш лоал лоаттабе новкъостал деш бар. Цхьабакъда, тахан тхо из дерригa а диц а даь кхоанен уйла е массанеца цхьана Iаьржачар а кIайчар а ираз бахьан долаш из хьакхолла кийча да».

СВАПО-с Учредительни ассамблея кандидаташта юкъе массехк кIай намибиец юкъе вахийтав.

Мехкара хьал хоржамаш долча хана геттара чIоагIа кхохкаденна дар. Ерригача партеша хоржамаш далехьа «харцахьа гIулакхаш, ца леладайтара лаьрхIа кодекс тIанийца йолаше тайп-тайпарча группашта юкъе довнаш хулар. Иштта тайп-тайпара политически лостам болча газеташ тIа а тIехьа цар шоайла къовсам лелабора.

Уж довнаш хьалхьеду шоашта кIезига нах чубоагIаш хиларах хоржамашка дакъа ца лоацача партеша. Цхьа-ши ди хьалха аз городе кIайча кхалсагагара — намибийнахара газет ийцар. Газета цIи «Рабочий» яр. Из 1989 шера 1 мае хьаьяьча Намибе болхлой революционни парте орган я. Хьалхарча оагIон тIа «Оаха тхоай йиъалгIча троцкистски интернационала байракх большевизма гIулакх дIаходахьара тIехьа хьал айю» аьнна яздаьд. Ерригача номера тIа мамогга СВАПО-на критика ю. Бакъда, дерригa а хIанз хиннача хоржамий хьокхамаша къоастадергда.

Виндхуке Советски Союзера вена 27 тIахьожамхо ва. Уж мехка эггара вIайхагIа йолча районе Окаванге болх беш бар, хоржамашка сагo тийша болх бергбоацаш. Цу хьакъехьа ООНа лаьрхIа решени тIаийцаяр.

Цхьабакъда, укхаза геттара чIоагIа теркам тIабахийта хьеж Къулбехьен Африка лоаллахьа уллача Намибе хулача хувцамашка, хIана аьлча, цигара общество апартеидас харцахьа чубигачара нийсача новкъа балара такилг лохаш ба. Хоржамаш хилалехьа хьалха сога укхаза гIа мел баьккхача болча къулбехьенафриканцех цхьанне аьлар: «Нагахьа санна Намибе хоржамаш дика чакхдоале, нагахьа санна, кердача правительствос кIайбарий санна Iаьржбарий а хьашташ лорадой, ши-кхо шу даьлча ЮАР-е а иззаморг хургда. Цхьабакъда, кIайчар бокъонаш кIезигъеш хIама хуле, тхо ЮАР-е котдаллалца латтаргда. Диц ма делаш тхо пхи миллион долга».

Виндхук.
А. ДОБРОВОЛЬСКИЙ,
АПН соб. корр.

Канадски къаман дош

Канаде карара бIаьшере дIайолаелча денз иммиграци лаьгI ца яларах, укх мехка дуккхача къамех нах бах, бакъда, французий метталеи английски метталеи къамаьл деча канадцашта юкъера отношенеш хьалха санна керттера гуманитарни проблема йолаш юс. ТIеххьарча хана уж отношенеш геттара кхохкаялар — паччахьалкхе шин даькъагIа екъаялара кхерам тIабоасса а беш.

Канада федеральни устройствос лерхIачох Iаьдал центральни правительстванеи итт провинценеи декъалуш да. Квебек яхача французий меттала къамаьл деча провинце тIеххьарча ткъаь шера къаман тенденцеш гучаювла йолаелар. Цун лидераша йоах, французски культура английски меттала къамаьл деча къулбаседа американцай Iоткъамах лорае еза.

Из болам бахьан долаш Квебеке 1976 шера Iаьдала доалла эттар сепаратистически позици йола правительство. Цхьабакъда, тIехьагIо Квебек дIакъоастаяра хьакъехьа еш йола референдум чакхъялийтанзар Квебеке, нагахьа санна, Канада составе Iе безам хуле «эргаьккха федерализм» ергья, аьнна дош денна вола цу ханара премьер-министр Пьер Трюдо керте латтача федеральни низаша.

Халахете а, цо денна дош хIанз а кхоачашдинза да.

Квебека правительствос тIаэцанзар Трюдо конституционни реформаш, цунца провинци изолированни хьале йийрзар. Трюдона меттел премьер-министрал эттар Брайан Малруни. Трюдо санна Квебеке ваь волча цо а дош делар, провинце царна меггача тайпара конституци тIаэцийтаргда, аьнна.

Квебека правительствай керттера услови латтар Канадас из французий меттала къамаьл деш йола провинци шоай культура лорае полномочеш йола «къаьстта общество» санна лархIарах.

Хеталора, кхыча провинцешта юкъе хьалхе а договор яьй. Цхьабакъда, тIеххьарча хана английски меттала къамаьл деча массехк провинце хьахайтае Квебека къаьстта статус яларо кхыйола провинцеш цхьатарра бокъо ца хилара хьала тIа оттаелга. Нагахьа санна, этта хьал тоадара никъ ца лохе, Квебеке сепаратизм юха а дегIайоагIаргья. ХIанз Малруне правительства керттера декхар — нейтралитет лораяр.

Квебека шоай французски меттала къамаьл дечар хьашташ лорадеча хана федеральни правительства французски а английски а меттала къамаьл деча канадций бокъонаш лорае еза, миччахьа мара уж ца бахарах. Канаде французски мотт санна английски мотт а официальни лоархI. Федеральни правительствос английски меттала къамаьл деча провинцешка наха шин меттала гIулакхаш дайт, цхьабакъда, цхьабараш из де безам болаш бац.

Малхбузен провинцешка чIоагIа раьза бац кхычарга диллача шоай статус йола шинъ «керттера» культура хилара. Из кхетадеш да. хIана аьлча, Канаде малхбузен даькъе цу шин культураца юкъара хIама доаца, бакъда, конституционни бокъонех пайда ийбеш бола Малхбоален Европера баьхка иммиграншташ бах.

XIX бIаьшере франко-английски соглашени яьча хана пререшка даим цига баьха индейцаш, иштта, торговцаш, миссионераш мара бIаргагацар. XX-гIа бIашере йолалуш Канада правительствос, малхбузен провинцеш вIашагIкхийттача Штаташа дIалацар кхераш, Малхбоален Европера хьабаьхкача нахага мукъа лаьтташ дIалацийтар, цига цар фермерство лелаергйолаш. Эзараш болча иммигранташа из предложени тIаийцар, хIаьта цу конгломерато малхбузен провинце ший этнос хьакхеллар.

Дунен шоллагIа тIом хинначул тIехьагIа иммигранце кердача талгIенца Канада малхбузен даькъе, къаьстта пререшка, кхы а дукхагIа Европера нах хьабаьхкар. ТIехьарча хана укхаза хьатIаухар Центральни Америкера, къаьстта Азера нах. Из тенденци, хетаргахьа, ер бIаьшере чакхъяллаца хургья. Мехка бахача наьха этнически состав тайп-тайпара хиларо дIадехар укхаза мел дахача халкъий культура лораеш йола къаман политика чакхйоаннхилга.

Укхазарча тайп-тайпарча этнически сообществай харжархой геттаб дукха хиларца, цунах чIоагIа политически низ хулаш латт, цудухьа правительствос цар дIадехар кхоачашдеш этнически организацешта финансировании яра къамий метташ дегIакхувлара лаьрххIа агенство хьаяьй. ХIаьта а, кIезига тешам ба цу этнически группай шин «керттерча» культура санна статус хургья, аьлча.

ХIанз кхыча халкъий этнически проблемаш, Квебека статуса хьакъехьарча конфликтаца нийсйича, дукха йоккха хетац.

Малруне а кхыча деятелаша а дуккхаза хьалхадаьхадар Канада къаман цхьоагIо хулга массаза кхерама кIала хургья, Квебека конфликт къоаста ца йой, яхаш. ТIеххьарча хоржамашка Квебеке сепаратистски партена тIехьа 40 процент мара кхаж тессанзар, цунца къаьгга гуш да из дIакъастара кхерам хIанз а болаш болга.

1980 шера референдуме сепаратистел котваьннача Трюдос дукха ха йоаццаш Квебека лаьрххIа статус ялара духьала къамаьл дир. Массехк шу хьалха из къамаьл хьаллоацаргдар, цхьабакъда, хIанз тIаэцаргдац.

Халахете а, цу шин обшинера экстремистий позицеша машар байтац. Гаргарча хана ира дебаташ хургья: канадцаш юха а шоай «къаман дош» къоастаде хьожаргба.

Аллан ЧЕМБЕРС.
«Эдмонтон джорнэл» яхача газета обозреватель (Канада).

(АПН).

ЮХХЕРА МАЛХБУЗЕ. Израило хьалийцача Iарбий территорей ерригача городаштеи йоккхача нах бахача пункташтеи блокировка яьяр захватчиккий эскара часташа. Осадни хьале нийсъеннай палестински беженций ерригa лагераш. Сихха Иордан яхача хин Малхбузен берда дехьеи Газа секторе кхайсача итташ эзараш болча карателаша керттера магистралаш дIакъайлай. «ДIакъайла тIема зона» аьнна хьакхайкаяьча Малхбузен бердеи Газеи ерригача територе тIа юкъедоаладаьд коммендантски сахьат. Цу районашка хила журналисташеи дунен халкъашта юкъерча общественноста викалаштеи могадаьдац. Палестински халкъа восстане — Интифаца кхо шу дизара иштта драконовски хьисапе «духьалболх» израильски оккупанташ.

СУРТА ТIА: Лийцача палестинцашта чухьожаш боахк израильски оккупанташ.

АП-ТАСС телесурт.

Берий коллектива концерт

Карарча шера 23 декабре филармоне зала чу гулбеннарша бокккхача безамца тIаийцар № 1 йолча музыкальни школа дешархоша «Деррригача дунен тIарча бераша доттагIал леладу» яха концертни программа.

ХIара шера санна, укх шера а, шу чакхдоалаш дешархоша оттаьр шоай аргIанара творчески отчет яр.

Концертни программана юкъе лакха говзал хьахьокхаш бар музыканташ, стихаш ешераш, ашараш лекхараш.

Деган тIоздаьнна дIайинхьар бераша из сайре.

СУРТАШ ТIА: концерта фрагменташ.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

КЕРДА ДАР ЛЕХАШ

НПО «Промавтоматика» объединене чуйоагIа опытни заводе дикагIчарех цаI лоархIаш я А. А. Дубровина кулгалду гальванически цех. Цун карагIдоал массаза а толаме паччахьалкхен заданеш кхоачашъе. Цун бахьанаш дукха да. Цкъа-дале, къахьегамей производственни дисциплина чIоагIа хилар. ШозлагI-дале, наьха балха говзал лакхъялар, керда прогрессивнегIа йола оборудовани, технологеш балха юкъеккхувлар.

ХIаьта тIеххьарча укх шин шера технологически оагIорахьара дукха эргалонаш хиннай укх цехе. Иштта юкъейоалаьй роботизированни системаш, числовой программни йола станокаш.

— Укх шера итт бетта план 101 процент йолаш кхоачашъе аьттув баьлар тха, — йоах цеха начальника А. А. Дубровина. — Бакъда, шера план оаха кхоачашйой тамаш хет сона, хIана аьлча, Iалашю яра гIулакхаш геттара во да тха. ХIанз тхога хиннача резервашца болх беш да тхо. Сона-м хац дIахо мишта бергба болх. Е из служба вай перестроечни хано дIадеххача тайпара ший болх вIаштIехьбоакхаш яц, е цу гIулакха бехке бараш тха кулгалхой ба. Сога хаьттача бехке яр лакхе вай йийца служба я аьнна хет сона. Долче, де дезар да аьнна хет сона союзни масштабе гIолла цу службай болх къоаргга тоабар. Из ца дой цо массаза а юхатеттаргья паччахьалкхен планаш.

Керда дараш юкъеккхувлача укхаза эггара чIоагIагIа дагадоаллар да болхлошта лерттIа къахьегама хьалаш вIаштIехьдахар, производства культура лакхъяр. Масала, хоза лостам болаш цIена, балхах чам болийташ я цеха участкаш. Иштта наха болх беча станокашта лаьрххIа фо цIендеш йола вентилятораш увттаю.

— Цхьаькха да са укхаза ала безам болаш. Хьажал ю, тха цехе дукхагIа бараш кхалнах ба, — йоах А. А. Дубровина. — Сайрийна балхара уж чу болхаш хилча, цхьацца маькх ийце а е печени, шекар, иштта хIара денна цIагIа эшаш йола продовольственни товараш эца дезаш хул уж. Бакъда, уж эца цар вIаштIехьа далац.

Бакълув цеха начальник. Болхлой леткъаш бар столове балхах лаьца а. Укх вай ювцача столове обеда нийсвелар со а. Йоацаш яр меню. «Меню мичай шун» аьнна аз аьлча, сога хьайист а ца хулаш, кхычахьа дIайийрзар раздаче лаьтта повар. ХIаьта аз хьайийца хIама шийла, чам боацаш яр. Кхы из ца юалуш, из йита дIавахьа вийрзар со. «Зав. производствои мичахьа я» аьнна аз хаьттача, из мичахьа я ала саг хиланзар. Столовера ара воалаш кхы хIама зийр аз. Корий саьнашта а пенаштIа а дукха мазаш доахкар. Дукха Iайна пхьегIаш латтар истолаш тIа.

М. МУСАЕВ.

«ХАЛКЪА ХАЛА КХЕЛ ЮВЦАШ...»

Вай халкъа кхела халагIа долча шерех Сталински режимо халкъаш шоай мехкагIа а даьха Iодахьийтарах, царна тIаэттача Iазапах я Нохч-ГIалгIайчен халкъа йоазонхочун Чахкиев СаIида «Дошо бIоагIий» яха роман. Вешта аьлча, репрессированни мел хиннача халкъий кхел я ала мегаргда авторо цу тIа ювцар.

Цу романах лаьца дешархой конференци хилар дукха ха йоацаш Назрановски района БурокIалахарча юкъерча школе. Авторал совгIа, цига баьхкабар йоазонхо Плиев Махьмад-СаIиди, литературни критик Дахкильгов ИбраьхIими. Школа йоккхача актови зале хьагулбелар хьехархой, дешархой, кагирхой, юртара бокккхий нах. Царна юкъе бар романа тIа дувцар шоашта бIаргадайна а лайна а бола ветеранаш Ужахов Мухьмад, Даурбеков Халат, Ганижев Iалихан, Даурбеков Iалаудин, кхыбараш.

Конференци хьайийлача школа директора Мальсагов Салангире вIашагIкхийттараштa хьаьший дIа а бовзийташ дош делар романа автора Чахкиев СаIида.

Сатем эттар зале. Уйлане багIар бокккхий нах, хIаьта кагирхоша деча хаттарех гуш дар роман а цун турпалаш а царна дика бовзилга.

Хаттар: Романа турпалаш Жамарза, Сафар, Роздан, Турсун-апа бокъонца хинна ба е автора дага беха, ба? Цу темах 25 шу хьалха автора язде дагадохара бахьан фуд?

Чахкиев СаIида аьлар:

— Вай мехкагIа а даьха Iодахьийтача хана ялх шу даьнна кIанк вар со. Цу хана сай бера бIаргашца сайна дайнар, сай дег чу дижар да аз яздаьр. Из роман яздир аз Москве, Горький Максима цIерагIча, Литературни институте деша вагIаш. Сай дипломни болх сайна дIаделар аз из роман. Цхьабакъда, дIатIа эцаргда мотташ вацар со. Парте XX съезд а хинна вай а, вай мо Iодахьийта хиннача хьалкъий гIулакх а мелденнадале а, цох язде бокъо яцар.

Со цец а воалаш цу романа лакха мах хоадабир са кулгалхо хиннача цIихезача йоазонхочо Лев Кассила, литературоведа, профессора Панков Виктора, вай мехка а доазол дехьа а вовзаш волча йоазонхочо Исбах Александра.

Роман кепатохийта могаеш цу комиссе яь решени а яхьаш со цIавеча, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома дукха дIа-хьа а дийца, «Лоаман Iуйре» альманаха тIа кепатоха бокъо елар.

Иштта 1965—1966 шера альманаха йиъ номер тIа араяьлар из роман.

Цхьабакъда, къаьстта книжка арадаккха со велча обкоме тIа а вийха сога аьлар, из диталахь, кхы цхьаннахьа хьоа ма делахь аьнна.

ДIахо ше къамаьл деш СаIида белгалдаьккхар из книжка цу хана арадаккха бокъо ца ялар ший кхоллама Iалаьмате во Iаткъар.

«Ткъамаш тийдача оалхазарчоа тара бирзар са кхоллама никъ, дукккхача шерашка баргал техар сона цу гIулакхо», аьлар цо.

ХIаьта а йоазонхочун декхар да вахаро моллагIа духьаленаш йой а бакъдар оалаш дIахо ваха. Цул тIехьагIа яздир СаIидо «Бертий бийсаш» яха роман. Ховш ма хиллара, цу тIа дувц граждански тIема шерашка деникинцашта духьала гIалгIай халкъо лоттабаьча къовсамах, цига гойтача къонахчалах, деналах, цу къовсама кертте лаьттача хьалхарча коммунистех. Цох лаьца а хаттараш дир конференце доакъошхоша. «Бертий бийсаш» яхача роман дувцаш Чахкиев СаIида белгалдаьккхар, хIанз вай «застойни» оалача хана цунна дукха духьаленаш хинналга.

— «МалагIа йоазонхо ва ший къаман толам, цо яькха котало ца хестаер? Хьанна эш цун кхоллам? — аьлар цо. Йоазонхочо Плиев Махьмад-СаIидей Дахкильгов ИбраьхIамей белгалдаьккхар «Дошо бIоагIий» вай Iодахьийтарах язъяь хьалхара произведени хиларал совгIа, гIалгIай литературе хьалхара роман а хилар. Альманаха тIа цун кепатехача хана мел нах бар из журнал лехаш, карара-кара а телаш роман ешаш. Иштта цар дийцар романа турпалий кхел — шоай мехкагIа а даьха низагIа Iо мел дахьийтача къамий кхел хиларах а.

Конференце бокхха лоархIам беш йийцар СССР Лакхехьарча Совете тIаийца низагIа Iодахьийтача халкъашта духьала яь репрессивни акташ законагIа йоацаш, зуламе лархIарах, цу халкъий бокъонаш меттаоттаярах йола Деклараци. Цох лаьца даьча дукккхача хаттарашта жоп делар йоазонхочо. Тешшаме ала йиш я цу тайпара вIашагIкхетараш чIоагIа пайдане а лоархIам болаш а да бокхийбараштa а кхувш боагIараштa а. ХIаьта тахан массехк романий, повестий, стихай сборникий, пьесий автор волча Чахкиев СаIида хьалхара роман «Дошо бIоагIий», «Бертий бийсаш» ер шу чакхдоалаш Москве, «Советски писатель» яхача издательстве эрсий меттала кепатоха кийчъеш хилар дика хетаргда аьнна хет йоазонхочун кхоллам безараштa.

Л. МАРТАЗАНОВА, журналист.

Зуламий овла

Денгара денга чIоагIлуш латта зуламашца бола къовсам. КIезига деш дац цу хьакъехьа вай республике а. Бакъда, сона хетачох кхелетараща - зуламхоща бола къовсам эшача тайпара дика лелабац. Сай дешашта тешалдеш массехк Грознерча школашка доаллар дувца ловра сона.

Олимпийски проезде № 8 йолча школе деррига кораш дохадаьд. Цу тайпарча хьале я Калинина цIерагIча поселкера № 38 йола школа а. Кхы дикагIа хьал дац микрорайонерча №№ 60, 42, 56 йолча Черноречье яхача поселкерча №№ 47, 31, 58 йолча школашка.

Алды яхача поселкера № 39 йолча школе берриг пен хьалакбаьб бIехача йоазонашца.

Гуш да, цу кхоачамбоацараща школай кулгалхоша къовсам ца лоаттабелга. Корех тоха кизга бIалгаш йоккха дефицит я тахан. ХIаьта цу юкъе гIоала хулигаташка корий Iоакъош йохаяйтилга геттара тамашийна хет сона.

Йоакха проблема хул школашта уж кораш тоаде эттача. Уж халонаш ювла шелал йолча хана а.

Дукха ха йоацаш КПСС Нохч-ГIалгIай обкомо дийцар «Кхелетараштa юкъе зуламаш ца хилийтара еш йола профилактика» яха дош. Белгалдаьккхар дукхагIча даькъе уж зуламаш леладара бахьан салаIа моттиг йоацаш бераш дуссилга хилар. Иштта белгалдаьккхад кхетамбалара балха юкъе школашка а училищешка а йоккха ледарлонаш хулга.

Цига ба цу зуламий овла.

М. С. ФЕДЯНИН.

Даьй хоза гIулакхаш, дика оамалаш

Чай мала а ха деза...

МоцагIа лор волча ваха хиннав, йоах, цхьа саг.

— Фу лаз хьа, — хаьттад лоро, — дIатIахьежача-м бугIа мо ма вий хьо?

— ДегIацара хIама лазацар са, — аьннад вокхо, — чай молача хана мерий дукъ тIа цхьа хIама Iетталуш санна хет сона.

Иштта дIатIахьежача кхы хIама а цо хоаденна, кизга чу гIолла хьежачул тIехьагIа:

— Iайха чай молача хана пела чура Iат хьалбаха, — аьнна хьехар даьд лоро.

Из беламе анекдот дагадохийтар сона «Сердало» газето хIанз дIайолаяь: «Дай хоза гIулакхаш, дика оамалаш» яхача рубрика кIал кепаетта йолаьча эхь-эзделах лаьца дувцача материалаш. Иист хиларца, бIарахьажарца, хаттар дарца, Iохарца-гIаттарца — массайолча оамалца шишший эхь-эздел да. Кхыметтел хIама дуача истола тIа а ший тайпара эздела законаш да. Чай малара бокъонаш ювцаргья вай. Со теш: чай молача хана «хупI» яхар жIалел да яхалга мара цу бокъонех хIама ца ховш дукха нах болга, къаьстта тахан кхувш боагIараштa юкъе. Цудухьа лоацца ювцаргья уж бокъонаш (ерригаш а ювцаш дукха говргда вай). Дицдалалехьа хьалхадоаккхаргда вай: чаь пелаца-м фусамдаьна (е даьшта) хьаьша мел веза а ха йиш я. Даа хIама (бе яц моллагIа цIагIа нийсъенна хIама а) хьалхашка оттадалехьа оттадеш дола чаь пела: «Ванза валар хьо», — яхилга да. Хьаьша хIама дина а валалехьа хьалхашка теттача чаь пело: «СихагIа дIагIо», — йоах.

ХIаьта а цу тайпара моттигаш Iа яха дукха нийслуш яц вайнаьха фусамашка. Кхыча къамах болча наьха фусаме цу тайпара гIулакх нийслой — халахета а дезац: цар цу тайпара традици ца хила мег.

Чутесса шекар кегадаьчул тIехьагIа Iаг хьалбаккха безилга ховш ма дий вай. Цун а Iобуллаш ший моттиг я. Пела оаркхилга тIа йист а йолаш Iобилла беза из, юстара а ца боаккхаш. Нагахьа санна чай сов дIайха хете нанеи гойтарей шин пIелгаца пела хьа а лаьца хоаяла мегаргья из йIовхал. Бакъда, молача хана пела чу фу детта бокъо яц. Аз айса дукха зийнад: кIал латтача чаь-пела оаркхилга чу ах чай Iочу а детте, пела юстардаьккхе Iо а оттадий цхьабола нах цу оаркхилга чура чай мела болалуш. Е кхыча тайпара ду: кIеззига латташ шел а далийтий юхаIочудотт пела чу чай, тIаккха мала болалу. УнахцIенонга диллача а нийса дац из, хIаьта: пхьегIа чулоаттаю ший тайпара поднос я из оаркхилг. Када чура подноса чу Iочу а еттий мича юъ вай суп.

Нагахьа санна шийца чай молаш вокккхагIвар вагIе — зIамагIчун цул хьалха чай менна вала бокъо яц. Тхьамада а бокъо яц шийца багIараш чай менна баллалца пела доасде.

Чай менна ваьлча пела оаркхилга чу Iодила деза. Нагахьа дIахо ший чай мала безам бале — латтийта деза. Цу белгалонах фусамнанна ховргда хьаша чай менна ваьннав е ваьннавац.

«Таханарча заманца тац» яхаш Iо а теIадеш, дуккха эздела гIулакхаш диццалийтад вай», — йоах Х. Булгучевс («Сердало», 25 ноябрь, 1989 ш.).

Сона хеташ, вайна массанена а дагадоаллар да цо яхар. ХIаьта а вай даьша иштта леладаьд, вешта леладаьд яхаш цу эхь-эздела традицей, оамалий цIераш яьха а ца Iеш, царех хIара гIулакха чулоацам, сурт, из хьахилара маIан дашха а доашхаш, хьахьокхаш хилча дукхагIа пайда хургбар, аьнна, хет сона. Масала, малагIа оамалаш я зIамагIчо вокхагIчунца лелае а дIагойта а езараш? Из ховш дукха бац кагегIбараштa юкъе. Фу эздел леладе деза кхыча къаман сагаца, нагахьа санна, из хьол зIамагIа вале? МалагIа хьаьша лоархI вайнаха везагIа — ший къаман вар е кхыча къамах вар? ХIана лоархI, фу кIийле я цу традице?

Кхыметтел сона дагадоагIаш а ше малагIча йоIага догдоах юртага дIахайта гIерташ хулар зIамига саг. Из гIулакх сийленца лоархIаш а дар. ХIанз-м ше йоалаергьяр малий новкъосташта дIахар а ма кхерий. Фу маIан да цу традице, мичаб цун овла? Къоначарна чIоагIа ха дезар из.

Булгучевс яххача тайпара, сона а бакъахьа хетар цу гIулакха историкаша, йоазонхоша, публицисташа перош бе дехкача. Цу гIулакха мах баь варгвоаца кхуврч ба бокккхий нах а, къаьстта юрташка бахараш. Шоай-м вIаштIехьа ца дала а мег цар шоай хана леладаь эздий гIулакхаш дIаязде. Бакъда, вай зIамагIбараша — студенташа, дешархоша, культура болхлоша, журналисташа каст-кастагIа царца «чай меларе» аттача даргдар из гIулакх. Вай массанена а тахан ийша ца Iеш, вай тIехьенашта эшаргдолаш хIама ма дий из. Вай даьша воашта дитар мукъагIа хьаэца вай тахан, из хьаэца йиш а таро а йолча хана. Къаьна хIамаш дувцара вай бокккхий нах мел тIера ба ховш ма дий...

М. КАРАЕВ.

Наьна мотт а эздел а Iомадара

Укх шера 25 ноябре «Сердало» газета тIа араяьннача Х. Булгучева «Эздел — вахара лард» яхача статьях сайна хетар язде безам ба са.

Эггара хьалха новкъа хийтар сона гIалгIай мотт ховши гIалгIай меттала шаьра дешалуши вале а, цу меттала язде сайна ца ховш хилар. Нагахьа санна гIалгIай мотт школьни программа тIа кIирагIа 2—4 сахьата хьеха оттабаь хиннабаларе, из ца ховш вуссаргвацар со.

ШоллагI-дале, республикански прессе яздеш хиннача цхьан авторо аьннад халкъа образоване система тIа оттаде деза массаза а укхаза дахаш хьаденача къамашта (нохчаштеи гIалгIаштеи) кIирагIа 2 сахьата халкъа эшка хьеха. Из хIанз чIоаггIа эшаш да, аьнна, хет сона а.

КхоалагI-дIале, бакъахьа хила мегар дешадагIача берий шера шозза наьна мета олимпиада йича, хIаьта иштта цIи хезача йоазонхоштеи поэташтеи (Т. Бековна, З. Мальсаговна, Хь. Муталиевна, Ж. Яндиевна) хетаяь чтенеш, юрташка а городашка а музыкальни хьисап дола нах гучабахара конкурсаш йича.

ДиълагI-дале, «Хозала конкурсаш» е еза къамий Iаьдалийн оамалийи башхало теркал а еш. ХIара юрта болаш ба хозалан эздела тIехьашка боахаргбоаца, пандар лакха, барзкъа-хIама тега, кхыдараш де ховргдола мехкарий.

Де дагадоаллар кхоачаш ца хулаш дус, нагахьа санна из материальни чIоагI ца дича. Бакъахьа хургдар тIемеи къахьегамеи сийлен моттигашка экскурсеш йоре, кхыча халкъашта культурни карагIдаьнараш довзара эша материальнии финансовии кIийле кийчйоре, школана доккха доаца, 15—40 гектар лаьтта къоастадоре, цу тIа продукташ кхеергйолаш. Масала, Шелковски района Старогладовски станицерча юкъерча школас 12 гектар тIара 62414 сома маьха продукци яьккхар.

ГIалгIай эггара хьалхара алфавит хьаяьча З. К. Мальсагова цIерагIа стипенди оттадоре а бакъахьа хила мегар наьна мотт Iомабеш къаьстта дика кхетача студенташта, из хьехача преподавателашта, дика учебникаш яздаьча авторашта терголаш.

Районе цхьан классе наьна мотт кIоаргга Iомабергболаш хIама доре бакъахьа хила мегар, масала, английски мотт, физика, математика Iомаяра къоастаер санна класс хургйолаш.

Цу гIулакхашка башха дукха хIама дIагIоргдацар, хIаьта уж чакхдаьхача царех доккха беркат даргдар.

М. ПЛИЕВ.

Редактор О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ПРЕДПРИЯТЕЙ, ОРГАНИЗАЦЕЙ, КУЛЬТУРА ЦIЕНОЙ, КЛУБИЙ, ШКОЛАЙ, РЕСПУБЛИКА БАХАРХОЙ ТЕРКАМГА!

«Орбита» яхача фирменни салон-тика чура

шун эца аьттув баргба ахча карадолаш а доацаш а кердача шера елка иллюминационно сийрдаяккха, цIейна хетаяьча сайренашка, хьоалчагIашка, музыкальни программаш юкъейолча торжественни вIашагIкхетарашка бесай эффект еш йола

«БОСБОЛА МУЗЫКАЛЬНИ ГИРЛЯНДАШ»

Музыкальни программай источникаш хила мегаргья радиоприемникаш, телевизор, магнитофон, электрофон, музыкальни инструментий усилитель.

Мах 22 сом.

Хьаяьр — Ленинградски завод.

Тика адрес: В. И. Ленина проспект, 104, «Пл. Октябрьская» яха транспорта остановка.

Болх бу сахьаташ: 10 даьлча денз 19 сахьат даллалца, 14 даьлча денз 15 сахьат даллалца перерыв, салоIа ди — оршот.

ШОАНА, БЕРАШ!

Iаи каникулаш йолча деношка, вешта аьлча, 1989 шера 27 декабре денз 1990 шера 9 январе кхаччалца Республикански теникий театро хьокхаргья «Волшебный посох» яха кердача шера хетаяь цIейя программа. Цига шо вIашагIкхетаргда ГIор-Дадеца, Снегурочкаца, Незнайкаца, Леопольдаца, ЦIе Кийнаца, инопланетянашца, иштта фаьлгий дукккхача персонажашца.

Программа дIайолалу: 10.00; 12.00; 15.00 сахьат даьлча.

Тха адрес: Грозный, Ленина проспект, 35.

Тхо хьеж шуга!

ТЕЛЕВИДЕНИ

28 ДЕКАБРЬ, ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Мультфильмаш.
8.55 — «Даха, Лаьтта!». Экологически программа.
9.55 — Берий сахьат (английски метта уроказа).
10.55 — Реклама.
15.35 — «Новые приключения Муравья и Блохи» яха бераштa дола фильм. 2-гIа сери.
16.35 — Документальни фильм.
17.05 — В. Готовцева.
17.25 — Документальни фильма премьера.
17.55 — «Дошо коанаIараш».
18.45 — Тахан дунен тIа.
19.00 — Прогресс, информаци, реклама.
19.30 — Мультфильм.
19.45 — «Бека, пандар!».
21.00 — «Ха».
21.40 — Актуальни интервью.
21.50 — «Студия «Наш дом» или 30 лет спустя» яха передача. Перерыве (22.55) — Тахан дунен тIа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15, 11.15 — Мультфильм.
8.35, 9.45 — Природоведени. 4-гIа класс.
8.55 — Испански мотт. Iомабу 1-ра шу.
9.25 — Iилма - довзийтара фильм.
10.05 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.35 — Физика. 8-гIа класс.
11.05, 22.40 — «Кердадараш».
12.05 — «Граница долга» яха художественни фильм. 2-гIа сери.
13.05 — СССР халкъа артист В. Климови Дунен халкъашта юкъерча конкурса лауреат Т. Климови.
13.50 Документальни фильм.
14.30 — Кагирхой фольклорни коллективай выступлени.
17.00 — Фильм-концерт.
17.20 — Кердадараш (гIалгIай меттала).
17.30 — Документальни фильм.
18.00 — «Мода-89» (гIалгIай меттала).
18.40 — Халкъа багахбувцама хазна» (нохчий меттала).
19.20 — «Угол зрения» яха новогодни выпуск.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Граница долга» яха художественни фильм. 2-гIа сери.
22.50 — Вай беш.
23.20 — «Кхалсаг седкъашца кхаьлача сиглен кIала».

29 ДЕКАБРЬ. ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Дошо коанаIараш».
9.25 — «Къулбаседерча саьрчий наькъа такилгех».
9.55 — «СелаIад» яха халкъа кхоллама телепрограммай VIII Дунен халкъашта юкъера фестиваль.
10.20 — «Шера ханаш». Декабрь.
11.20 — «Бека, пандар!».
15.35 — «Таинственный старик» яха бераштa дола фильм.
16.45 — Документальни фильм.
16.55 — «Тхоца де, оаха санна де, оахачуя дикагIа де».
17.55 — Дунен халкъашта юкъерча конкурсий лауреат В. Чернов.
18.40 — Реклама.
18.45 — Тахан дунен тIа.
19.00 — «Созвучие» яха къамашта юкъерча гIулакхех йола передача.
19.15 — «Быков Ролана 100 роль».
21.00 — «Ха».
21.40 — «Из хиннад... хиннад...».
22.10 — «Взгляд» яха программа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15, 11.15 — Iилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Музыка. 2-гIа класс.
9.05 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.35 — Истори. 8-гIа класс.
11.05, 22.45 — «Кердадараш».
12.05 — «Граница долга» яха художественни фильм. 3-гIа сери.
13.10 — Ритмически гимнастика.
13.40 — «Теша безамах». Молдавски ССР заслуженни артистка А. Лазарюк.
14.10 — «Наьна мотт — якутский». Якутскера передача.
14.50 — Документальни фильм.
16.40 — Фильм-концерт.
17.25 — Кердадараш (нохчий меттала).
17.35 — Мультфильм.
17.45 — «Оаш тхога яздаьдар». Прямой передача. Телефонаш: 22-26-68, 22-93-92.
18.30 — «Лаьттеи нахи».
19.00 — Информационно-музыкальни программа.
19.25 — «ДIадаха шу дагалувцаш».
21.00 — «Ха».
21.40 — «Граница долга» яха художественни фильм. 3-гIа сери.
22.55 — Я. Панкрата эстрадни халхараш. Ригера передача.

РАДИО

28 ДЕКАБРЬ, ЕРА

7.40 Сихдалара баргал етташ.
7.50—8.00 Хоамаш. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30—9.00 Литературни Нохч-ГIалгIайче (нохчий меттала).
11.15 Даьхен къонгаш (нохчий меттала).
11.30 Боахам во лелабара адресаш.
11.45—12.00 Ханал хьалхабаьннараш (гIалгIай меттала).
15.14 — 15.30—Даьчун тIа ца соцаш (гIалгIай меттала).
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 Концерт.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 Хоамаш.
18.40—19.00 «Эздел» (гIалгIай меттала).

29 ДЕКАБРЬ, ПIАЬРАСКА

7.40 «Юрта Iуйренаш».
7.55—8.00 Хоамаш. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 Поэзе минуташ (гIалгIай меттала).
8.50—9.00 Музыка.
11.15—12.00 Нохч-ГIалгIай радиос дIаяздаь керда иллеш (нохчий меттала).
17.16 Экологе проблемаш уж къоастаяри. НГIАССР Госкомприрода председательцара С. А. Хаджиевцара беседа.
17.31 «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 — ДоттагIлеи концерт.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 Хоамаш.
18.40—19.00 Халкъа ашараш (нохчий меттала).

Хоттам

Тахан республике гIоллеи Грознеи морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Iуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 2—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 3—8, Грозне 5—7 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана —2 +3, дийнахьа +2 +7 градус йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68; отделий: партийни вахара — 22-53-12, промышленностеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907. г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12, 22-34-04; промышленности и транспорта —22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

СФ02311, «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3697.